

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Rizikové chování dívek umístěných ve výchovném ústavu

Vypracovala: Mgr. Zdeňka Handlířová
Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 20. června 2017

.....
Mgr. Zdeňka Handlířová

Poděkování

Děkuji PhDr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za vedení práce a Mgr. Jiřině Nesládkové za umožnění realizovat bakalářskou práci ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky.

Anotace

Předmětem bakalářské práce je rizikové chování dívek umístěných ve výchovném ústavu. Cílem bakalářské práce je zjistit, jaké rizikové chování vedlo k umístění dívek do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky a jak dívky vnímají svoji budoucnost po odchodu z výchovného ústavu.

Teoretická část je zaměřena na vysvětlení pojmů adolescence, rizikové chování a výchovné instituce. Praktická část je zaměřena na vlastní kvalitativní výzkum. Výzkumný soubor tvoří čtyři dívky umístěné ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky, třídní učitelka a skupinový vychovatel dívek. V práci jsou také zpracovány kazuistiky dívek umístěné ve výchovném ústavu.

Při zpracování výzkumných cílů byly položeny výzkumné otázky: Jaké rizikové chování vedlo k umístění dívek do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky. Jak dívky hodnotí svůj pobyt ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky. Jak dívky vnímají svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky.

Při zpracování bakalářské práce bylo vycházeno z odborné literatury, zákonů, z kazuistik dívek a z osobních rozhovorů s dívkami a zaměstnanci Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky.

Klíčová slova: adolescence, rizikové chování, výchovný ústav, ústavní výchova.

Abstract

This bachelor thesis deals with risk behavior of teenagers in female reform school. Its objective is to uncover what risk behavior led to their placement into “Počátky” foster home and reformatory school and how do they perceive potential future after having left the reform school.

Theoretical section explains basic notions such as adolescence, risk behavior and reformatory institutions. Empirical section is aimed at qualitative research. Research sample consists of four teenagers housed at reform school, their teacher and a group educator. The teenager’s individual case reports are an integral part of this paper.

Research questions are formulated as following: What risk behavior led to teenager’s placement into reform school? How do those teenagers evaluate their stay at reform school? How do they perceive their future after leaving “Počátky” reform school?

Basis for this thesis consists of academic literature, legal norms, aforementioned case reports and records of conversation with both the teenagers and employees of “Počátky” foster home and reformatory school.

Key words: adolescence, risk behavior, reform school, reformatory education

OBSAH

Úvod	8
Teoretická část	9
1. Adolescence	9
1. 1. Vymezení období adolescence	9
1. 2. Psychosociální vývoj člověka v období adolescence	9
2. Rizikové chování	11
2. 1. Charakteristika rizikového chování	11
2. 2. Etiologie rizikového chování	11
2. 3. Formy rizikového chování	12
3. Výchovné instituce	19
3. 1. Ústavní a ochranná výchova	19
3. 2. Ústavní péče	20
3. 3. Legislativní zajištění výkonu ústavní péče	25
3. 4. Výchovný ústav a dětský domov se školou Počátky	28
Praktická část	30
4. Cíl práce	30
4. 1. Výzkumné cíle práce	30
4. 2. Výzkumné otázky	30
5. Metodika výzkumného postupu	31
5. 1. Kvalitativní výzkum	31

5. 2. Rozhovor	32
5. 3. Kazuistika.....	33
6. Realizace výzkumu	34
7. Výsledky a jejich zpracování.....	35
7. 1. Kazuistika a rozhovor č. 1	35
7. 2. Kazuistika a rozhovor č. 2	38
7. 3. Kazuistika a rozhovor č. 3	40
7. 4. Kazuistika a rozhovor č. 4	44
7. 5. Rozhovor s třídní učitelkou.....	47
7. 6. Rozhovor se skupinovým vychovatelem	48
7. 7. Doplnující informace	49
8. Shrnutí výsledků a diskuse	51
Závěr.....	53
Seznam použitých zdrojů	54
Seznam příloh.....	56

ÚVOD

Období dospívání jedince je považováno za oblast velkých životních změn a dospívající mohou toto období prožívat různě. Někteří jsou podporováni rodiči, vzdělávají se a pečlivě se připravují na budoucí povolání. Jiní do světa dospělých vstupují psychicky nezralí a může u nich docházet k rozvoji syndromu rizikového chování, který má řadu forem, například zneužívání návykových látek a závislosti, poruchy společenského přizpůsobení a agresivita. Pokud míra rizikového chování přesáhla společensky akceptovatelnou hranici, může být dospívajícímu soudně nařízena ústavní výchova a ten je pak následně umístěn do výchovného ústavu.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, část teoretickou a praktickou. V teoretické části popisuji oblast vývoje lidského jedince v období adolescence, uvádím různé formy rizikového chování a popisuji výchovné instituce, včetně Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky.

V praktické části bakalářské práce se zabývám vlastním výzkumem, který jsem prováděla formou kvalitativního výzkumu. Použila jsem techniku rozhovoru a uvádím kazuistiky dívek, které jsou umístěny ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky. Rozhovory byly vedeny za účelem zjištění důvodu pro umístění dívek do výchovného ústavu, a dále je sledováno, jak dívky vnímají svoji budoucnost po odchodu z výchovného ústavu.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Adolescence

1. 1. Vymezení období adolescence

Adolescencí neboli dospíváním bývá označováno období vývoje jedince mezi dětstvím a dospělostí, tedy přibližně od začátku 16. do konce 20. roku věku, na jejímž konci vrcholí biologická vyspělost člověka (Nakonečný, 2003). Toto vymezení není ale jednotné, například Vágnerová (2000) uvádí začátek období adolescence od 15 roku věku a Kabíček, Csémy, & Hamanová (2014) vymezují období adolescence od 10. do 19. roku věku, přičemž dále rozdělují adolescenci na časnou (10–13 let), střední (14–16 let) a pozdní (17–19 let).

V tomto období lidského vývoje dochází ke komplexní psychosociální proměně jedince. Nemění se pouze jeho osobnost, ale i sociální pozice. Adolescenti si chtějí vytvořit vlastní kulturu, mají zvýšenou potřebu volnosti, chtějí experimentovat, žít naplno (Vágnerová, 2000).

1. 2. Psychosociální vývoj člověka v období adolescence

Biologické změny převažují v časně adolescenci, dochází k růstové akceleraci a začíná pohlavní dozrávání. Adolescent je přecitlivělý na okolní podněty. Začíná o sobě přemýšlet, pochybovat. Jedinec je nevyrovnaný, často konfliktní (Kabíček, Csémy, & Hamanová, 2014).

Emoční nestabilita a časté změny nálad jsou doprovodným znakem období dospívání. Dochází také ke zhoršení školního prospěchu, neboť jedinec obtížně koncentruje svoji pozornost a je také více unavený (Langmeier, Krejčířová, 1998).

V tomto období je pozitivní kognitivní vývoj jedince. Vyvíjí se inteligence, abstrakce a tvořivé myšlení, což je předpokladem k pochopení předmětů, jako je

matematika nebo fyzika. Nový způsob myšlení má pro život adolescenta zásadní význam, mění se jeho náhled na lidi kolem něho a celý svět. Srovnává existující poměry s ideály, které si vytvořil, často proto bývá kritický, nespokojený až pesimistický (Kabíček, Csémy, & Hamanová, 2014).

Odpoutání se od rodiny a navazování vztahů s vrstevníky je považováno za hlavní úkoly dospívání. Čím jsou vztahy v rodině hlubší, tím je proces osamostatnění méně komplikovaný. Často je to ale proces hledání rozdílů v názorech rodičů a vrstevníků, ke kterým má nyní blíže. Mnozí dospívající se tak staví do opozice vůči rodičům, nadměrně je kritizují, vytýkají jim všelijaké nedostatky a tento proces může být také doprovázen náhlými výbuchy vzteku nebo přehnanými afektivními reakcemi, kterým adolescent často nerozumí a mnohdy je vysvětluje nevhodným jednáním rodičů (Kabíček, Csémy, & Hamanová, 2014).

V období střední adolescence jsou již běžné schůzky s jedinci opačného pohlaví. Sexuální aktivita je určena stupněm pohlavní zralosti a tlakem z okolní společnosti. Výjimkou není ani homosexuální experimentování, které nemusí nutně určovat sexuální orientaci. Kromě sexuálních aktivit se ve střední adolescenci rozvíjí citové vazby a jedinec již dokáže porozumět pojům jako je například láska (Kabíček, Csémy, & Hamanová, 2014).

V období pozdní adolescence již postupně mizí sexuální experimentování a vytvářejí se vztahy, které jsou trvalejší. Myšlení již není egocentrické, rozvíjí se ponětí o spravedlnosti, jedinec se začíná více zajímat i o historii. Do popředí zájmu vstupuje také politika. Tím, že se zpomalil somatický vývoj, adolescent již více vnímá vlastní tělo. Velkou roli začínají hrát intimní vztahy, které v tomto období chápou spíše jako lásku, závazek. Významnější je otázka kariéry, neboť jedinec začíná sám sebe vnímat jako součást společnosti (Kabíček, Csémy, & Hamanová, 2014).

2. Rizikové chování

2. 1. Charakteristika rizikového chování

Rizikové chování odkazuje na ucelenou kategorii chování, kterým se zabývají obory z oblasti medicínské a sociální, a který zahrnuje chování agresivní (šikana, týrání, násilné chování), chování delikventní (vandalismus, krádeže), rizikové zdravotní návyky (zneužívání alkoholu, drogová závislost, kouření), chování sexuální (brzké zahájení pohlavního života, promiskuita), chování ve vztahu ke škole (záškoláctví). Obecně lze rizikové chování definovat jako chování, které může vést k poškození jedince v oblasti zdravotní nebo psychosociální (Miovský, Skácelová, Zapletalová, & Novák, 2010).

Dříve se pro výše uvedené chování používalo označení „sociálně patologické jevy“, které však podle sociologů není správné, a proto se vžil název „syndrom rizikového chování v dospívání“ (Kabiček, Csémy, & Hamanová, 2014).

2. 2. Etiologie rizikového chování

Příčiny vzniku rizikového chování jsou multidimenzionální. Neprojevují se zde pouze biologické předpoklady, ale i vliv sociálních faktorů. V oblasti biologické hrají velkou úlohu genetické predispozice k agresivnímu způsobu jednání projevující se na úrovni temperamentu a porucha centrální nervové soustavy způsobená v prenatálním vývoji nebo po úrazech hlavy (Vágnerová, 1999).

Sociálně podmíněnými příčinami vzniku rizikového chování může být málo podnětné rodinné prostředí, které může být až patologické, kde se uplatňují nevhodné výchovné postupy. Určitý negativní vliv mají také vrstevnické skupiny (Slowik, 2007).

Jednou z dalších příčin vzniku rizikového chování je nuda a malé životní cíle. K rozvoji takového chování může také napomáhat styl života a životní prostředí, například anonymní život na sídlištích velkých měst (Vágnerová, 1999).

2. 3. Formy rizikového chování

Agresivita

Agresivita neboli útočnost bývá charakteristickým znakem osobnosti jedince a lze ji definovat jako náchyllost k agresivnímu chování. Určitou mírou agresivity je vybaven každý jedinec. Pokud je míra agresivity u jedince vysoká, může jednat agresivně v nejrůznějších situacích. Jedinec, který má míru agresivity nižší, je spíše přístupnější ke kompromisnímu jednání (Martínek, 2009).

Podle faktorů agrese přímé a nepřímé, fyzické a verbální, aktivní a pasivní se dá rozlišit několik druhů agrese:

- *Agrese přímá aktivní fyzická* – zahrnuje bití oběti a její fyzické ponižování. Ve školním prostředí se projevuje jako šikana.
- *Agrese nepřímá aktivní fyzická* – jedinec si najímá jiného člověka, aby oběti ubližoval, a sám tomuto činu jen přihlíží a napovídá, jakým způsobem má být oběti ubližováno.
- *Agrese přímá pasivní fyzická* – jedinec zabraňuje druhému, aby mohl dosáhnout svého cíle například zničením pomůcek (lámání pravítek, tužek). Její projev je častý na středním odborném učilišti.
- *Agrese nepřímá pasivní fyzická* – zahrnuje odmítnutí pomoci jinému nebo odmítnutí splnit některý požadavek.
- *Agrese přímá aktivní verbální* – tento typ agrese je ve školním prostředí nejčastější. Jedinec oběti nadává, uráží, slovně ji ponižuje.
- *Agrese nepřímá aktivní verbální* – jedná se zejména o šíření pomluv, které mají za cíl oběti ublížit. Může se také projevovat špatným napovídáním při zkoušení, kdy se pak třída baví jeho špatnou odpovědí.
- *Agrese přímá pasivní verbální* – vyznačuje se úplnou ignorací jiného člověka, odmítání odpovědi na otázku, na pozdrav. Oběť jako by pro agresora neexistovala.

- *Agrese nepřímá pasivní verbální* – zahrnuje, když se jedinec nezastane druhého, když je nespravedlivě trestán (Martínek, 2009).

Krádeže

Charakteristické pro krádeže je záměrné jednání. O krádeži se dá mluvit až tehdy, kdy je dítě natolik rozumově vyspělé, že je schopno pochopit, co znamená pojem vlastnictví a takovouto formu chování akceptuje. Co se krádeže týká, jde v podstatě o omezení práva druhého člověka na vlastnictví věci, která je předmětem krádeže (Vágnerová, 1999).

Způsob krádeží je posuzován podle závažnosti poruch chování. Příležitostné krádeže, které jsou neplánované, mají menší význam, především u dětí mladšího věku. Takový způsob krádeže je spíše zapříčiněn impulsivní reakcí nebo nezvládnutím momentální potřeby určitou věc vlastnit. Závažnější už jsou krádeže, které jsou plánované a jsou promyšlené dopředu a vyskytují se spíše až u dětí staršího školního věku. Pro společnost nejzávažnější jsou opakované krádeže v rámci party, kdy má zloděj podporu u ostatních členů a krádež není považována za porušení společenských norem (Vágnerová, 1999).

Lhaní

Lhaní je způsob úniku z nějaké nepříjemné situace, kterou dítě nebo mladistvý nedokáže vyřešit jiným způsobem (Vágnerová, 1999). Ovšem ne každou nepravdu je nutno považovat za lež. Rozlišujeme pak smyšlenku, bájnou lhavost a pravou lež (Martínek, 2009).

Smyslenka se často vyskytuje u dětí v předškolním věku a nedá se považovat za něco patologického, neboť dítě si neuvědomuje, že jeho výrok se nezakládá na pravdě. Dítě zaměňuje své představy za události skutečné, může si také plést obsah svých snů. Smyšlenky může vyvolat nevhodná otázka dospělého a dítě tak může ve vyprávění vyplňovat mezery ve vzpomínkách. Za patologické se dají považovat smyšlenky, které se

u dítěte vyskytnou ve školním věku, jedná se o děti emočně labilní, které mají sníženou schopnost rozumových úrovní (Martínek, 2009).

Bájná lež se mnohdy vyskytuje ve vyprávění dlouhých příběhů, ve kterých dítě hraje hlavní roli a chce tak být zajímavé. Projevy bájně lži se objevují u dětí do věku jedenácti let. Pokud se objeví například v době dospívání, může to být známka nějaké psychické poruchy, mladistvý v takovémto případě již často nezvládá rozlišit lež od reality (Martínek, 2009).

Pravá lež je již vědomá, sledující určitý cíl. Objevuje se ve věku, kdy už je jedinec plně schopen rozlišit rozdíl mezi pravdou a lží. Pravé lži je často využíváno v okamžiku, kdy se dospívající chce vyhnout nějaké, pro něj nepříjemné, situaci, nebo když chtějí něco získat od dospělého, popřípadě se s ním snaží manipulovat. Ve většině případů je takováto lež projevem poruchy duševního rázu (Martínek, 2009).

Pravá lež je častá u dětí, které pocházejí z prostředí, kde vládne tvrdá výchova a dítě bývá za každý prohřešek přísně trestáno. Dítě brzy zjistí, že ne na vše se přijde, a tak začne lži pečlivě promýšlet a připravovat další možnosti, kdyby se na lež přišlo. Motivací pro takovýto druh lži může také být touha uplatnit se v kolektivu vrstevníků, aby tak jedinec získal jejich obdiv, neboť jinak často trpí pocity méněcennosti (Martínek, 2009).

Sebepoškozování

Za sebepoškozování lze považovat různé formy nežádoucího chování jako je například polykání různých předmětů, sebezraňování nebo sebevražedné pokusy. Důvodem k takovému jednání může být ocitnutí se v těžké životní situaci, kterou dospívající nedokáže zvládnout, ale může to být i projev psychické poruchy nebo se také může jednat o snahu na sebe upozornit z nejrůznějších příčin (Novotná & Kremličková, 1997).

Tělesná bolest může odvést pozornost od trápení. K sebepoškozování může ale vést i nuda. Častou jeho formou je pořezání se na ruce. Důvodem také může být symbolické potrestání se, touha prožít bolest nebo snaha vyhnout se nepříjemnostem. Sebepoškozování je třeba odlišit od sebevraždy, kdy chce jedinec svůj život ukončit, aby se problémům vyhnul, kdežto při sebepoškozování má snahu problémy řešit (Novák, 2012).

Syndrom CAN

Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí neboli syndrom CAN má řadu forem a projevů. Řadíme sem tělesné týrání, které je způsobované bitím, škrcením nebo kopáním a vede k různým poraněním. Do této kategorie také patří záměrné nepečování o dítě. Důsledkem zanedbávání dítě neprospívá a může vést až ke smrti dítěte (Dunovský, 1999).

Vedle tělesného týrání se k syndromu CAN váže týrání psychické a emocionální, kdy je dítě ponižováno, je mu nadáváno, často bývá i izolováno. Specifickým druhem tohoto typu týrání jsou boje rodičů v rámci rozvodového řízení, kdy se dítě stává nástrojem k vydírání druhého partnera. K formám fyzického a psychického týrání a zanedbávání se také přiřazuje sexuální zneužívání dětí (Dunovský, 1999).

Útěky

Útěky z domova nebo ze školy mohou být sice projevem onemocnění psychického rázu, ale spíše jsou způsobeny nižší adaptací dítěte nebo má vliv nevhodné prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Často se také jedná o útěky impulsivní. Dítě utíká bez předešlého promyšlení a plánu. Při tomto druhu útěku bývá dítě málo oblečené, hladové, hrozí mu nebezpečí prochladnutí nebo naprostého vyčerpání (Martínek, 2009).

Jednou z příčin útěku může také být jistá touha po dobrodružství nebo snaha zviditelnit se před vrstevníky. Takové dítě nebo mladiství se často dopouští krádeží, vloupání do neobydlených objektů, chat, někdy odcizí i motorové vozidlo. Útěky tohoto typu jsou připravené.

Jedinec často neutíká sám, ale s partou, která ho podporuje a pod jejímž vlivem se může dopouštět závadového jednání. V takovémto případě hraje velkou roli vůdce, který má tendenci silně ovládat ostatní členy skupiny (Martínek, 2009).

Nejčastějšími typy útěků jsou u mladistvých útky reaktivní, které nejsou projevem onemocnění psychiky. Jedná se o zkratkové jednání, které je reakcí na nějakou nepříjemnou situaci ve škole nebo doma, ze které mladistvý nevidí jiné východisko. Dítě sice uteče, ale schovává se poblíž domova. Někdy vyhledá prarodiče nebo jiné příbuzné, u nichž se cítí v bezpečí, má k nim důvěru (Martínek, 2009).

Někdy mohou útky přejít ve stereotypní chování, a to v případech, kdy je narušena vazba mezi rodiči a dítětem. Tento jev se často odehrává v rodinách rozvrácených, nebo se děje na počátku rozvodového řízení, popřípadě jsou útky reakcí na nového partnera rodiče, který s nimi žije (Martínek, 2009).

Příčinu k útěkům z domova může zavinovat i sama škola. Dítě tímto způsobem může reagovat ze strachu, jako budou rodiče reagovat na špatnou známku, popřípadě poznámku. Tento strach může být podložen již dříve získanou negativní zkušeností. Tento druh útěku se častěji odehrává v pololetí nebo na konci školního roku (Martínek, 2009).

Toulky

Toulky mívají svou návaznost na útky, které ale trvají delší dobu a často jsou spojovány se záškoláctvím. Objevují se však i případy, kdy se dítě sice potuluje, navštěvuje školu, ale nevrací se po škole domů, mnohdy z obav z následků, které přineslo jeho chování. Toulky často končí po vypátrání dítěte policií (Martínek, 2009).

Toulky bývají častější u dětí, které nemají dostatečně vytvořený kladný vztah k domovu. Často se jedná také o děti, které nemají přesné stanovené hranice svého chování a bývají citově oploštělé. Dítě si své toulky plánuje předem, rozmýšlí, kam půjde, má naplánováno, kde a jak si sežene peníze, co bude jíst (Martínek, 2009).

Záškoláctví

Záškoláctvím netrpí pouze ten, kdo se ho dopouští, ale také celá společnost, neboť důsledkem záškoláctví jsou špatné studijní výsledky, horší uplatnění v dalším životě, ale i kriminální činnost. Pojmem záškolák se označuje žák, který nemá žádný omluvený důvod ke školní absenci (Kyriacou, 2005).

Vymezení obsahu pojmu záškoláctví není zcela jednoduché. Za pravé záškoláctví se dá označit to, že se žák nezúčastňuje vyučování, přičemž se ale rodiče mylně domnívají, že jejich dítě školu řádně navštěvuje. Další kategorie záškoláctví je s vědomím rodičů, kdy žák nechodí do školy, a rodiče vědí, že k absenci není oprávněný důvod. Rodiče nechávají své dítě doma například proto, aby se staral o mladšího sourozence, nebo když má dítě narozeniny. Záškoláctví s klamáním rodičů se odehrává tehdy, kdy dítě dokáže přesvědčit rodiče, že je mu nevolno, a proto nemůže jít do školy a rodiče mu napíší řádnou omluvenku. Jednou z dalších kategorií jsou útky ze školy. Žáci sice do školy chodí, ale během dne na nějakou dobu odejdou. Poslední formou záškoláctví je odmítání školy z důvodů problémů ve škole, ze strachu nebo kvůli šikaně (Kyriacou, 2005).

Závadová parta

Pro rizikovou mládež, která pochází z dysfunkčních rodin, je vrstevnická skupina velmi důležitá, neboť dětem poskytuje určitou míru podpory. Přesto členství ve skupině s sebou nese jisté požadavky na způsob vyjadřování, úpravu zevnějšku, poslech určitého druhu hudby, přístup ke škole, k rodičům, ale i ke kouření nebo k drogám. Děti, které mají nižší podporu své rodiny, mají vyšší potřebu být kladně přijati vrstevnickou skupinou. Vůdce takovéto party má na tyto děti značný vliv (Matoušek & Kroftová, 2003).

Závadové party často vznikají ze skupin lidí, kteří se znají ze stejného prostředí, vytváří si vlastní žebříček hodnot a mnohdy se chovají svévolně. Pokud parta tráví svůj

volný čas v hernách, může se z ní stát parta kriminální, neboť jí na takovýto způsob trávení volného času nezbyvají finanční prostředky a ty si následně začnou opatřovat formou drobných krádeží, které mohou přejít do formy organizovaného zločinu (Matoušek & Kroftová, 2003).

Zneužívání návykových látek

Drogová závislost není pouze onemocnění, ale jedná se i o jistý společenský fenomén, neboť s jejími důsledky se nesetkává jen postižený jedinec, ale i celá společnost. Konzumace kávy, tabáku a alkoholu je vnímáno většinou společností jako legální, kdežto zneužívání drog nelegálních, je společností přijímáno jako nežádoucí (Presl, 1994).

U dospívajících je působení návykových látek specifické. Závislost na těchto látkách se vytváří rychleji a existuje také vyšší riziko otrav, neboť mladiství mají k těmto látkám nižší toleranci a mají větší sklon k riskování. Dospívající, kteří zneužívají návykové látky, často zaostávají v psychosociálním vývoji. Mladiství mají tendence experimentovat s nejrůznějšími druhy návykových látek a s jejich kombinacemi, což s sebou nese zvýšené riziko otrav. Recidiva závislosti je u dospívajícího častější, přesto dlouhodobější prognóza bývá příznivá díky procesu přirozeného zrání (Nešpor, 2007).

Obecně se dá na zneužívání návykových látek usuzovat podle toho, že dospívající má na sobě stopy po užívání drog, například vpichy po jehlách. Dojde k nálezům drog, injekčních jehel a stříkaček. Dospívající změnil okruh svých přátel, je více podrážděný, častěji se mu mění nálady. Ztratil zájem o své dřívější zájmy. Zanedbává svůj zevnějšek. Ve škole má zvýšený počet neomluvených hodin, zhoršila se mu paměť. Má tendence odcházet z domova na delší dobu, pozdě se vrací, má tajnosti, začíná být nespolehlivý, lže. Mohou se začít objevovat domácí krádeže (Dunovský, 1999).

3. Výchovné instituce

3. 1. Ústavní a ochranná výchova

Ústavní výchova

Ústavní výchova je opatření, které nařizuje soud, pokud je výchova dítěte vážně ohrožena a je v rozporu s jeho zájmy, nebo se jedná o vážné důvody, kdy nemohou rodiče dítěte jeho výchovu řádně zabezpečit. Učiní se tak, pokud nevedla k nápravě žádná předchozí opatření. Pokud nemohou rodiče zabezpečit výchovu dítěte na přechodnou dobu, soud svěří dítě do zařízení určené pro děti, které vyžadují okamžitou pomoc maximálně na dobu 6 měsíců (MPSV, 2017).

Jestliže soud nařídí ústavní výchovu, vždy uvede, do kterého zařízení má být dítě umístěno. Přihlíží se přitom k zájmům dítěte a vyjadřuje se též orgán sociálně-právní ochrany dětí. Dítě se zpravidla umísťuje co nejbližší k bydlišti zákonných zástupců. Zařízením pro výkon ústavní výchovy v rezortu školství je diagnostický ústav, dětský domov a dětský domov se školou (MPSV, 2017).

Nejdéle lze ústavní výchovu nařídít na dobu tří let, pokud však trvají důvody, pro které byla ústavní výchova nařízená, může se její trvání prodloužit opakovaně. Jednou za 6 měsíců je soud povinen přezkoumat, zda stále trvají důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena nebo zda není možné dítěti zajistit náhradní rodinnou péči (MPSV, 2017).

Ochranná výchova

Ochranná výchova je opatření dle trestního zákona, které upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže a může být uložena mladistvému, ale i osobě mladší než 15 let. Účelem ochranné výchovy není pouze ovlivnit vývoj mladistvého po stránce duševní, mravní nebo sociální, ale ochránit i společnost před proviněním, které mladiství páchal. Institut ochranné výchovy svým způsobem nahrazuje nepodmíněné odnětí

svobody, tím, že se mladiství umístí do zařízení, které mu nabídne možnost resocializace, aby tak jedinec byl po propuštění schopen vést řádný život bez následků zanedbané výchovy (MPSV, 2017).

V občanskoprávním řízení lze uložit ochrannou výchovu osobě mladší 15 let, ale dovršila věk 12 let, a která spáchala trestný čin, za který se dle trestního zákona může uložit trest výjimečný. Ochranná výchova se také ukládá osobě mladší 15 let, která spáchala čin, kvalifikovaný jako trestný čin a ochranná výchova je nutná k zajištění řádné výchovy této osoby (MPSV, 2017).

V trestním řízení se ochranná výchova ukládá mladistvému, pokud o něj není náležitě postaráno a jeho dosavadní výchova byla zanedbávána anebo prostředí, v němž mladiství žil, neposkytlo záruku náležité výchovy (MPSV, 2017).

Ochranná výchova trvá, pokud to vyžaduje její účel, nejdéle ale do doby dovršení 18 let. Je-li to však v zájmu mladistvého, může být ochranná výchova prodloužená soudem do 19 let (MPSV, 2017)

K výkonu ochranné výchovy jsou určena zařízení, spadající pod Ministerstvo školství. Pro osoby mladší 15 let jsou určeny dětské domovy se školou. Výchovné ústavy jsou určeny pro mladistvé (MPSV, 2017).

3. 2. Ústavní péče

Ústavní péče představovala do roku 1991 prakticky jedinou formu práce s dětmi, kterým byla soudem nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Následně byl zaveden institut náhradní rodinné péče, jako alternativa k péči ústavní. Přesto je však ústavní péče nadále základem převýchovného procesu (Pipeková, 2006).

Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy poskytují dětem ve věku od 3 do 18 (19) let v zájmu jejich zdravého vývoje náhradní rodinnou péči a poskytují tak dětem řádnou výchovu a vzdělání. Do těchto zařízení přicházejí děti na

základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy, popřípadě na základě předběžného opatření. Speciální školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy jsou diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav (Pipeková, 2006).

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav má v systému školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy zvláštní postavení. Je to vstupní koedukované zařízení pro děti, nekoedukované pro mladistvé a klienty přijímá krátkodobě, zpravidla na 8 týdnů. Během této doby musí diagnostický ústav provést kompletní diagnostiku a na jejím podkladě pak dítě umísťuje do konkrétního školského zařízení, popřípadě se dítě vrací zpět do rodiny. Na základě žádosti rodičů může diagnostický ústav poskytnout dětem preventivně výchovnou péči. Poskytuje také na nezbytně nutnou dobu péči dětem s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou zadrženým na útěku z jiných zařízení nebo od zákonných zástupců (Pipeková, 2006).

Diagnostický ústav plní na podkladě zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních tyto úkoly:

- *diagnostické*, které formou pedagogických a psychologických testů a činností vyšetří celou osobnostní složku dítěte.
- *vzdělávací*, které zjišťují úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují se zde specifické vzdělávací potřeby dítěte v jeho zájmu rozvoje osobnosti přiměřeně jeho věku a individuálním předpokladům a možnostem.
- *terapeutické*, prostřednictvím psychologických a pedagogických činností vedou k nápravě nejrůznějších poruch v chování dítěte a v jeho sociálních vztazích.
- *výchovné a sociální*, které se vztahují k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a sociálně právní ochraně. Dle potřeby také zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte.

- *organizační*, tyto úkoly souvisejí s umístováním dítěte do zařízení územního obvodu diagnostického ústavu, který je vymezený ministerstvem, dítě ale může být umístěno i mimo tento obvod. Diagnostický ústav také úzce spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v tomto zařízení nebo na návrh diagnostického ústavu v jiném zařízení.
- *koordinační*, v rámci územního obvodu diagnostického ústavu směřují koordinační úkoly k prohloubení a sjednocení odborných postupů, k ověřování jejich účelnosti a ke sjednocení činností s orgány státní správy a dalšími organizacemi pečujícími o děti (Pipeková, 2006).

Na základě celkové diagnostiky a své osobní dokumentace je na každé jednotlivé dítě vypracována komplexní diagnostická zpráva. Tato zpráva obsahuje psychologický posudek, vyjádření etopeda, učitele a sociální pracovnice, informuje též o zdravotním stavu dítěte. Závěrečná zpráva upřesňuje výchovné a vzdělávací potřeby dítěte a navrhuje další program rozvoje osobnosti. Vzhledem k těmto potřebám a perspektivu dítěte umísťuje diagnostický ústav dítě do školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, které poskytují dlouhodobou péči (Pipeková, 2006).

Diagnostickým ústavem procházejí všechny děti s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou mimo těch, které nemají závažné výchovné problémy a mohou tak být přímo umístěny do dětského domova na základě jeho osobní dokumentace. Toto platí i pro děti, které byly umístěny do péče kojeneckého ústavu. Každé umístění dítěte by mělo respektovat, aby dítě bylo umístěno co nejbližší trvalému bydlišti, aby tak nebyl ohrožen jeho mravní vývoj (Pipeková, 2006).

Dětský domov

Dětský domov patří do systému školských zařízení pro výkon ústavní výchovy. Je to zařízení koedukované a zajišťuje péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování, ve věku od 3 do 18 let. Jedinec zde může setrvat v odůvodněných případech až do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do věku 26 let. Do dětského domova mohou být přijímány i nezletilé matky spolu s dítětem. Pobyt dítěte zde může být ukončen soudním rozhodnutím o zrušení ústavní výchovy nebo dosažením zletilosti, případně přemístěním do jiného typu zařízení pro výkon ústavní péče. Dětský domov může také zajišťovat péči dětem se soudně nařízeným předběžným opatřením (Vítková, 2004).

Ve vztahu k dětem plní dětský domov především úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina, kterou lze zřídit 2 až 6 a každou tvoří 6 až 8 dětí, přičemž sourozenci se zařazují do stejné skupiny (zachování vazeb). Děti zde navštěvují běžnou školu mimo domov (Vítková, 2004).

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou je určený především pro výkon ústavní výchovy a výjimečně ochranné výchovy. Účelem dětského domova se školou je zajistit komplexní péči dětem ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky, pokud mají poruchy chování závažnějšího charakteru, nebo pro přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují léčebně výchovnou péči. Jsou zde umísťovány i nezletilé matky s dětmi, které vzhledem ke svému nežádoucímu chování nesplnily podmínky pro přijetí do běžného typu dětského domova (Vítková, 2004).

Základní organizační jednotku tvoří též rodinná skupina, kterou tvoří 5 až 8 dětí a lze zde zřídit 2 až 6 rodinných slupin. Součástí tohoto typu dětského domova je i škola, ve které se zřizují třídy s maximálním počtem 8 žáků. Dětem je zde poskytováno vzdělání v rozsahu programů běžné základní školy, výjimečně pomocné školy. Pokud dítě po

ukončení povinné školní docházky se pro pokračující poruchy chování nemůže vzdělávat na běžné střední škole mimo zařízení a není mu zrušena ústavní výchova, je dítě následně přeřazeno do výchovného ústavu (Vítková, 2004).

Výchovný ústav

Výchovný ústav je nekoedukované zařízení a pečuje o děti starší 15 let s poruchami chování závažného charakteru, u kterých byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Do výchovného ústavu může být také umístěno dítě starší 12 let, pokud má uloženou ochrannou výchovu nebo nařízenou ústavní výchovu a v jeho chování se projevují velmi závažné poruchy, pro které nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Pobyt dítěte ve výchovném ústavu je ukončen buď rozhodnutím soudu o zrušení ústavní nebo ochranné výchovy nebo dosažením zletilosti dítěte, případně po ukončení přípravy na povolání (Vítková, 2004).

Výchovný ústav vykonává funkci výchovnou, vzdělávací a sociální. Výchovná skupina, kterou tvoří 5 až 8 dětí, je základní organizační jednotkou, kterých lze v jednom ústavu zřídit 2 až 6. Do výchovných slupin se děti zařazují s ohledem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby. Pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy mohou být výchovné ústavy zřizovány samostatně. Dále může být výchovný ústav dělen podle stupně mentálního postižení dítěte a může být při něm zřízena samostatná výchovná skupina pro matky s dětmi nebo pro jedince, kteří vyžadují léčebně výchovnou péči (Vítková, 2004).

Nezbytnou součástí výchovného ústavu je škola, jejíž třídy se naplňují do počtu 8 žáků. Škola dle potřeb poskytuje dětem možnost ukončení povinné školní docházky a další střední vzdělávání. Při výchovném ústavu se často zřizuje praktická škola, odborné učiliště, nebo střední odborné učiliště. Přímo v ústavu nebo i mimo sídlo jeho ředitelství lze zřídit pro děti, které se po ukončení povinné školní docházky dále

nepřipravují na budoucí povolání, samostatnou výchovnou skupinu se zaměřením na pracovní činnosti tzv. pracovní-výchovná skupina (Vítková, 2004).

3. 3. Legislativní zajištění výkonu ústavní péče

Legislativně je výkon ústavní péče zajištěn Zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a ve střediscích výchovné péče musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání dle ústavních principů a mezinárodních smluv o lidských právech. Jsou zde vytvářeny podmínky, které podporují sebedůvěru dítěte, rozvíjejí citovou stránku jeho osobnosti a umožňují aktivní účast dítěte ve společnosti. S každým dítětem je zacházeno v zájmu jeho plného a harmonického rozvoje osobnosti s ohledem na jeho věk (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Zařízení pro výkon ústavní péče poskytují péči dětem s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou a dětem, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření. Péče se poskytuje i dětem, které nejsou občany České republiky. Zařízení může poskytnout plné přímé zaopatření nezaopatřeným osobám po ukončení výkonu ústavní výchovy, které se připravuje na budoucí povolání až do věku 26 let (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Dětem v ústavní péči se poskytuje stravování, ubytování a ošacení; učební potřeby a pomůcky; hradí se nezbytně nutné náklady na vzdělávání; hradí se zdravotní péče; děti dostávají měsíční kapesné, osobní dary a je jim poskytována věcná pomoc při odchodu ze zařízení. Dětem v péči ústavu mohou být také hrazeny potřeby pro využití volného času, náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost a na soutěžní akce a rekreace a náklady na dopravu k osobám, které jsou odpovědné za jejich výchovu (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Děti umístěny v zařízeních pro výkon ústavní péče mají právo na zajištěné plného přímého zaopatření; na rozvíjení fyzických, psychických a sociálních schopností a dovedností; na respektování lidské důstojnosti; na společné umístění se svými sourozenci; na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání; na svobodu náboženství; být seznámeno se svými právy a povinnostmi; radit se svým obhájcem nebo opatrovníkem účastnit se činností a aktivit zařízení; obracet se se žádostmi a stížnostmi na ředitele zařízení; vyjádřit svůj názor na prováděná opatření; požádat o osobní rozhovor s pracovníkem sociálně právní ochrany dítěte; být hodnoceno a odměňováno a ke svému hodnocení se vyjadřovat; na informace o stavu svých úspor; na udržování kontaktu se svými zákonnými zástupci; opustit se souhlasem pedagogického pracovníka zařízení za účelem vycházky (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Děti v těchto zařízeních mají ale také své povinnosti: dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny zaměstnanců zařízení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného chování, udržovat pořádek čistotu; dodržovat předpisy k ochraně bezpečnosti zdraví; hradit ze svých příjmů náklady spojené s převozem do zařízení, které neoprávněně opustilo nebo se do něj nevrátilo; předat do úschovy předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost; podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Ředitel zařízení je oprávněn povolit dítěti pobyt mimo zařízení; zakázat nebo přerušit návštěvu osob odpovědných za výchovu v případě jejich nevhodného chování; být přítomen při otevření listovní zásilky dítětem, pokud je podezření, že zásilka může obsahovat z výchovného hlediska závadný obsah; převzít od dítěte do úschovy cenné předměty; povolit dětem starším 15 let cestovat bez dozoru do místa pobytu; zastoupit dítě v běžných záležitostech (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Povinnosti ředitele zařízení jsou: seznámit každé dítě s jeho právy a povinnostmi, oznámit příslušnému orgánu osobní údaje dítěte, pokud jsou splněny podmínky pro

osvojení nebo pěstounskou péči; dát soudu podnět ke zrušení ústavní nebo ochranné výchovy, pokud pominuly důvody pro její nařízení; pokud to vyžaduje zájem dítěte, dát soudu podnět k prodloužení ústavní výchovy; podávat informace o dítěti zákonným zástupcům a orgánům SPOD na jejich žádost; informovat příslušné orgány o nadcházejícím propuštění dítěte z ústavní péče; uskutečňovat program rozvoje osobnosti dítěte (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Osoby odpovědné za výchovu dítěte mají vůči zařízení právo na informace o dítěti na základě své žádosti; vyjadřovat se k návrhu opatření; na udržování kontaktu s dítětem; na poradenskou pomoc zařízení ve věcech výchovné péče o dítě. Jejich povinností pak je při předání dítěte do určeného zařízení předat zároveň i příslušnou dokumentaci o dítěti; seznámit se s vnitřním řádem zařízení a dodržovat jeho ustanovení; oznámit zařízení podstatné okolnosti pobytu dítěte u nich, týkající se především jeho zdraví a výchovy; hradit náklady na zdravotní péči, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud péče byla poskytnuta na jejich žádost. Rodiče jsou povinni hradit příspěvek na úhradu péče poskytované dětem v zařízeních. Tento příspěvek se hradí za skutečné dny, které dítě v zařízení strávilo (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Zařízení pro výkon ústavní péče vede dokumentaci: vnitřní řád zařízení (obsahuje pravidla pro hodnocení; práva a povinnosti dětí, zákonných zástupců a zaměstnanců zařízení; denní a týdenní program; pravidla pro organizaci návštěv a přijímání, přemísťování a propuštění dětí; pravidla dětské samosprávy a u diagnostického ústavu také provoz záchytného pracoviště), týdenní programy a roční plán výchovně vzdělávací činnosti, jednací protokol, osobní dokumentaci dětí, dokumentaci o dítěti zadrženého na útěku, knihu denní evidence zařízení, knihu úředních návštěv., knihu ostatních návštěv (Zákon č. 109/2002 Sb.).

3. 4. Výchovný ústav a dětský domov se školou Počátky

Výchovný ústav, dětský domov se školou, střední škola, základní škola a školní jídelna Počátky plní svoji funkci dětského zařízení již od roku 1950, kdy zde byl dětský domov. Dětský domov zde vznikl díky inženýru Jaroslavu Berlíkovi, který po smrti zanechal v závěti svoji nemovitost opuštěným a zanedbávaným dětem. Koedukovaný dětský domov se po třech letech změnil na dětský domov pro chlapce s problémovým chováním, tehdy chlapci navštěvovali základní školu v Počátkách. Začátkem šedesátých let vznikla základní škola přímo v ústavu. Počátkem sedmdesátých let se dětské domovy s problémovými dětmi začaly měnit na výchovné ústavy. Na pokyn školského odboru se dětský domov v Počátkách změnil na výchovný ústav pro dívky s povinnou školní docházkou (VÚDDŠ Počátky, 2016).

Výchovný ústav počátky je příspěvkovou organizací, která je zřizována přímo ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy České republiky, v jehož čele stojí ředitel. Je to speciální výchovně vzdělávací zařízení, poskytující vzdělávací, výchovnou a sociální péči dívkám, kterým byla nařízena ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo na základě předběžného opatření soudu po dobu přípravy na budoucí povolání do věku 18 let (Nesládková, 2016).

Vzdělávání a výchova dětí s výchovnými problémy je hlavním úkolem tohoto zařízení, jehož cílem je snížit pravděpodobnost selhání dítěte v budoucnosti, rozvoj osobnosti a integrace do společnosti. Tomu je podřízen systém, který je založený na odstraňování nedostatků a chyb tím, že se vytváří hodnotový systém a posilují se pozitivně morální a charakterové vlastnosti. Ve výchovném ústavu se snažíme dosáhnout co nejlepší úrovně vědomostí a dovedností tak, aby se dívka mohla po návratu do rodiny bezproblémově začlenit do společnosti. Zaměřujeme se také na spolupráci s rodiči a na práci s rodinou jako takovou (Nesládková, 2016).

V areálu výchovného ústavu se vedle internátu nachází také škola, která je společná pro základní a střední školu. V rámci střední školy se zde vyučuje tříletý studijní obor Kuchař-číšník (65-51.H/01). V budově školy probíhá výuka teoretická. Odborný výcvik je zajišťován v ústavní školní kuchyni a v okolních provozovnách, které se zabývají veřejným stravováním (VÚDDŠ Počátky, 2016).

Dívky, které jsou zařazené do výchovného ústavu v Počátkách, mají diagnostikované nejrůznější poruchy chování a většina také pochází z narušeného rodinného zázemí. Některé dívky jsou v péči psychiatrických ambulancí a jsou trvale medikovány. Jedná se o dívky, které mají speciální vzdělávací potřeby. Dívky mají velmi nízkou motivaci ke změně svého chování, jejich schopnost koncentrace pozornosti je také snižena. Značné nedostatky se projevují v dovednostech, návycích a v osvojených vědomostech. Nedostatek vůle je výraznou překážkou pro soustavné vzdělávání, které je nutné přizpůsobit aktuálnímu stavu a je důležité respektovat možnosti dívek, které jsou velmi individuální (Nesládková, 2016).

V rámci výchovného ústavu je důležitá spolupráce vychovatelů a učitelů s cílem sjednotit výchovné a vzdělávací aktivity. Ústav dále spolupracuje s kurátory formou pravidelného telefonického a písemného kontaktu. Intenzivnější spolupráce s kurátory je při řešení možnosti umístit dívky zpět do rodiny. Ihned po svém přijetí do ústavu má dívka možnost telefonického kontaktu se svojí rodinou, který je dále umožňován podle aktuálních potřeb dívky. Sociální pracovnice také vzápětí oznamuje rodičům přijetí dívky a zasílá informace s kontakty na zařízení a základní pravidla, která má dívka dodržovat. Kontakt s rodinou dívky ve formě návštěv je aktivně podporován. Rodiče jsou bezprostředně informováni o důležitých skutečnostech a jsou jim poskytnuty informace pro další vývoj dívky. Pokud je kontakt s rodinou dívky nedostatečný, je cílem zařízení snažit se o posílení a zlepšení kontaktu (Nesládková, 2016).

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Cíl práce

4. 1. Výzkumné cíle práce

1. Cílem práce je zjistit, jaké rizikové chování vedlo k umístění dívek do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky.
2. Dalším cílem je zjistit, jak vnímají dívky svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky.

4. 2. Výzkumné otázky

- Jaké rizikové chování vedlo k umístění dívek do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?
- Jak dívky hodnotí svůj pobyt ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky?
- Jak dívky vnímají svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

5. Metodika výzkumného postupu

Výzkum byl realizován na bázi kvalitativní metodologie, data byla získávána metodou rozhovoru. Další data byla získána analýzou interní dokumentace a s ohledem na intimní povahu informací byla následně využita pro vytvoření kazuistik dívek, které jsou umístěny ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky.

5. 1. Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum zaujímá v sociálních vědách stejné postavení, jako mají ostatní formy výzkumu. Přesto neexistuje jasně vymezený způsob, jak kvalitativní výzkum dělat. V ideálním případě si výzkumník na začátku svého výzkumu vybere téma a výzkumné otázky, které může v průběhu výzkumu měnit a doplňovat. Z tohoto důvodu bývá kvalitativní výzkum považován za pružný typ výzkumu. V tomto druhu výzkumu probíhá sběr dat a následná analýza získaných dat v delším časovém úseku. Výsledná zpráva z kvalitativního výzkumu by měla obsahovat přesný popis místa, kde výzkum probíhal a měly by být uvedeny podrobné citace z provedených rozhovorů (Hendl, 2012).

Kvalitativní výzkum je prováděn v intenzivním kontaktu s prostředím. Hlavním nástrojem výzkumníka je on sám. Data se získávají z poznámek o pozorování daného jevu, z rozhovorů s účastníky výzkumu. Hlavním cílem je objasnit, proč lidé jednají tak, jak jednají v daném prostředí (Hendl, 2012).

Výhodou kvalitativního výzkumu je získání podrobného popisu zkoumaného jevu nebo objektu. Daný jev je zkoumán v přirozeném prostředí. Umožňuje studovat různé procesy a navrhopvat teorie. Je flexibilní, rychle reaguje na vzniklé situace v daném prostředí. Nevýhodou kvalitativního výzkumu ale bývá, že získané znalosti nemusí být zobecnitelné na jiné prostředí a populaci. Obtížně se dají testovat hypotézy. Sběr získaných dat a jejich analýza bývají časově náročnější. Získané výsledky mohou být ovlivněny osobními preferencemi výzkumníka (Hendl, 2012).

5. 2. Rozhovor

Rozhovor patří mezi nejpoužívanější techniky v kvalitativním výzkumu. Rozhovor lze charakterizovat jako nástroj výzkumného procesu, který má plánovaný postup s vymezeným cílem získat potřebné údaje od zkoumané osoby. Samotný rozhovor patří mezi sociální jevy a je procesem komunikace (Veselá, 1999).

Rozhovor je tedy specifický proces komunikace, který je plánovaný a pomocí promyšlených otázek vede k získání potřebného materiálu pro splnění daného cíle. Podle účelu rozhovoru se volí různé typy otázek, jejich forma, formulace, sled. Jednotlivé otázky by měly být srozumitelné jak po stránce jazykové, tak po stránce obsahové (Veselá, 1999).

Aby byl rozhovor úspěšný, je třeba splnit několik podmínek. Je důležité, aby tazatel byl teoreticky připravený a znal prostředí, ve kterém se bude rozhovor odehrávat. Je potřebné udržet s dotazovaným kontakt, dodržovat normy daného prostředí. Nedílnou součástí úspěšného rozhovoru je umění naslouchat. Neméně důležitou součástí úspěšného rozhovoru je také vedení záznamu (Veselá, 1999).

Veselá (1999) rozlišuje několik druhů rozhovorů. Pro splnění cílů bakalářské práce jsem zvolila druh rozhovoru přímý, při kterém tazatel hovoří s respondentem osobně. Polostrukturovaný, při kterém má tazatel předepsané schéma otázek, jejich formulaci a v určitých místech používá rozhovor volný, určený k doplnění získaných dat. Tento druh rozhovoru jsem zvolila při rozhovoru s dívkami, které jsou umístěny ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky. Rozhovor strukturovaný, při kterém má tazatel předepsané všechny otázky, jejich formulaci a způsob vedení rozhovoru. Tento druh rozhovoru jsem zvolila při rozhovoru se zaměstnanci výchovného ústavu.

Strukturu rozhovoru tvořily výzkumné otázky: Jaké rizikové chování vedlo k umístění dívek do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky? Jak dívky

hodnotí svůj pobyt ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky? Jak dívky vnímají svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

5. 3. Kazuistika

Kazuistika neboli případová studie patří do metod kvalitativního výzkumu a jedná se o intenzivní studium konkrétního případu, situace, člověka nebo problému. Zkoumá současné jevy do hloubky, což umožňuje důsledně porozumět dané problematice. Případová studie, je obvykle využívána v oborech z oblasti medicíny, psychologie, sociální práce, ale i v pedagogice (Olecká & Ivanová, 2010).

Případová studie vždy začíná zvolením výzkumných otázek. Dále je třeba se rozhodnout, jakou podobu bude mít výzkumný vzorek a v neposlední řadě je třeba se zamyslet nad charakterem sesbíraných dat. Vždy se jedná o výběr záměrný, tak se zajistí, že zkoumaný jev bude mít charakteristiky, které potřebujeme pro výzkum (Olecká & Ivanová, 2010).

6. Realizace výzkumu

Svůj výzkum jsem realizovala ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky, kde pracuji třináctým rokem. V době realizace výzkumu bylo v tomto zařízení vedeno 35 dívek, které ve školním roce 2016/2017 navštěvují studijní obor Kuchař-číšník v 1. až 3. ročníku.

Výzkumný soubor se skládal ze dvou skupin účastníků. První skupinu tvořily čtyři dívky, které v době realizace výzkumu navštěvovaly 3. ročník školy. Tři dívky byly ve věku 18 let a mají podepsanou smlouvu o dobrovolném pobytu do doby vyučení. Jedna dívka byla ve věku 17 let. Pro potřeby této práce jsem jim přidělila fiktivní jména: Šárka, Gábina, Kateřina a Blanka. Všechny dívky s rozhovory souhlasily. Druhou skupinu výzkumného souboru tvořily zaměstnanci výchovného ústavu. Oslovila jsem třídní učitelku dívek Blanku P., která pracuje ve výchovném ústavu v Počátkách druhým rokem a skupinového vychovatele dívek Petra H., který je zde zaměstnán desátým rokem.

Rozhovory s uvedenými skupinami účastníků probíhaly v průběhu února 2017. Pro zachycení rozhovoru jsem použila nahrávací zařízení. Tyto rozhovory jsem následně převedla do písemné podoby, ze které jsem provedla výzkum práce.

Všechny rozhovory probíhaly individuálně v budově školy výchovného ústavu bez přítomnosti dalších osob. Před začátkem rozhovoru byly všechny dívky seznámeny s účelem a využitím rozhovoru, zároveň byly ubezpečeny, že nahrávka slouží pouze pro potřebu mé práce a nebude nikde zveřejněna.

Podklady pro zpracování kazuistik jsem získala z interní dokumentace výchovného ústavu se souhlasem paní ředitelky.

7. Výsledky a jejich zpracování

7. 1. Kazuistika a rozhovor č. 1

Kazuistika

Šárka: Věk 18 let, do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky přijata v červnu 2014.

Důvod umístění: Záškoláctví, nerespektování matky, útěky.

Osobní anamnéza: Manželství rodičů trvalo 11 let, narodily se jim 3 děti, rozvedli se v roce 2009. Dle matky otec rodinu opustil, našel si jinou partnerku. Otec se s dětmi stýká nepravidelně, výživné neplatí. Matka má rovněž přítele. Šárka je dítě z 1. těhotenství, porod v termínu, bez komplikací. Psychomotorický vývoj v normě, nemocnost běžná. Mateřskou školu navštěvovala od 4 let, adaptovala se bez problémů, odklad školní docházky na žádost matky. V 1. třídě dle matky nevycházela Šárka s učitelkou, neposlouchala ji, do školy chodila nerada. Ve 2. třídě změnila školu, situace se zklidnila, prospěch měla do 5. třídy velmi dobrý, ani se nemusela doma učit.

V 6. třídě měla opět problémy s třídní učitelkou, byla na ni drzá, dle matky byla paní učitelka zvláštní. Škola si opakovaně stěžovala na nevhodné chování k učitelům i spolužákům, agresivitu, neplnění povinností. V 7. třídě se objevilo záškoláctví, měla neomluvené hodiny, začala utíkat z domova. O prázdninách vyhledala matka pomoc dětského psychiatra, Šárka však odmítla brát léky. Toulky a útěky z domova odůvodňovala tím, že nevychází s matčíným partnerem, že je na ni hrubý, bije ji. Toto bylo šetřeno i s policií, ale nepřiměřené trestání ze strany otčíma se nepotvrdilo. Po domluvě s matkou a kurátorkou se do výchovy zapojila sestra otce, u ní Šárka krátce bydlela, ale nebyla schopna respektovat ani tetu, opět utekla za kamarády. Šárka má zkušenosti s alkoholem, marihuanou. V říjnu 2012 byla Šárka pro opakované útěky předána do péče dětského diagnostického ústavu.

Povahové vlastnosti: Šárka je hodně svobodomyšlná, nerada se podřizuje daným pravidlům, ráda se vymyká ze zaběhnutých norem. Často hledá cesty a skuliny, jak se vyhnout plnění svých povinností. Občas projevuje tendence s přehnanou vášní diskutovat o všem, co se jí nelíbí. Autoritu dospělých respektuje, někdy však s většími či menšími výhradami. V komunikaci ne vždy dokáže rozpoznat hranice, které by již neměla překračovat. Je přehnaně familiární, manipulativní. Někdy vstřícná, jindy drzá. O komunikaci a dobré vztahy s dospělými ale stojí. Nerada se však podřizuje striktně direktivnímu vedení.

Ve skupině dětí není příliš oblíbená, stojí spíš na okraji zájmů svých vrstevníků, patrně i pro svoji snahu neustále na sebe upozorňovat, šokovat, vymýšlet si. Má potřebu se chlubit svými sexuálními zkušenostmi. Někdy se sama z kolektivu dětí vyčleňuje, tráví čas na svém pokoji. V zátěžových situacích podléhá rychlému střídání nálad, jedná impulzivně. Hledá cesty úniku pomocí lží a výmluv. Častou zátěží pro ni je, pokud nemůže být po jejím. Pokud je nucena k tomu, aby se přizpůsobila a podřídila, bývá negativistická. Lpí na svých stanoviscích, ze kterých jen nerada ustupuje. Při konfliktech s ostatními důsledně hájí své názory a potřeby, verbálně dává najevo, že by byla schopná se i porvat.

Sebevědomí má nevyrovnané, snaží se působit sebejistě a suverénně, řeší však mnoho osobních nejistot, obav a smutků. Její volní vlastnosti jsou slabší, je nezdrženlivá, lenivá, málo cílevědomá, paličatá, chybí jí větší schopnost sebeovládání. Hygienické návyky má slabé, je velmi nepořádná. Pracovní návyky má také špatné, je hodně líná, málokdy bez dozoru dokončí zadaný úkol, její povinnosti je třeba neustále připomínat. Společenské návyky nutno korigovat. Musí se učit zdvořilé a přiměřené komunikaci ve vztahu dítě – dospělý. Je také třeba korigovat vyjadřování, často používá přehnané a zbytečné vulgární výrazy. O rodině se nevyjadřuje příliš pěkně, nechce se vrátit domů, má velmi negativní vztah k příteli matky, který jí údajně ubližoval.

Zdravotní stav: Zdravotní problémy nemá, nemá alergii, léky neužívá. Není sledována ve specializované poradně.

Zájmy: Zájmová sféra Šárky je nevyhraněná, poslouchá hudbu, občas čte, pokouší se hrát na kytaru, ráda tancuje.

Školní prospěch: Šárka je i přes dostatečné známky ze všeobecně vzdělávacích předmětů nejlepší žákyní. Je to náladová dívka, což se projevuje na kvalitě školní práce. Samostudium využila k doplnění učiva. Je ochotna pomoci některým spolužačkám s pochopením probíraného učiva.

Průběh pobytu ve výchovném ústavu v Počátkách: Na nové prostředí se adaptovala pomaleji, ale zvykla si. K dospělým se chovala slušně. Kalkulovala s tím, že její dobré chování jí přinese výhody, které režim ústavu nabízí. Na volných vycházkách někdy užívala alkohol. Vycházky jí pak vždy byly na nějakou dobu pozastaveny. Ve 3. ročníku dosáhla zletilosti a podepsala souhlas s dobrovolným pobytem do doby vyučení.

Rozhovor se Šárkou

- Jaké rizikové chování vedlo k tvému umístění do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Porušovala jsem zákon, utíkala jsem z domova, nechodila jsem do školy, nebyla jsem hodná. Vykradli jsme s partou trafikou, pili jsme alkohol, kouřili cigarety, brali jsme drogy.

- Jak hodnotíš svůj pobyt ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky?

Ten pobyt tady mě změnil. Všechny ty holky, utíkaly jsme, šukaly za fety. Ale změnila jsem se a stala jsem se jinou, holky mě nenávidí, což mi nevádí, ale prostě jsem nový člověk. A hlavně mám výučák zadarmo. Jinak mi to tady nebylo dvakrát příjemný.

Pro mě mi to tady ulehčilo práci mě i mámě, jednak po finanční stránce, že tu školu máma nemusela platit. Je to takový, že máma má o zodpovědnost míň. Já nejsem tolik času doma, takže se to dá lépe zvládnout. Celkově to hodnotím, jo, pro mě to je dobrá zkušenost. Na jednu stranu jsem ráda.

- Jak vnímáš svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Budu vyučená a budu jako normální člověk, to je důležitý. Budu mít práci, mám přítele, budu mít kde bydlet, časem možná budeme mít rodinu, budu žít normálně, klasický život, jako normální člověk. Jen si musím sehnat brzo práci, aby bylo na nájem.

Celý přepis rozhovoru viz Příloha č. 1 – rozhovor se Šárkou.

7. 2. Kazuistika a rozhovor č. 2

Kazuistika

Gábina: Věk 18 let, do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky přijata v únoru 2016.

Důvod umístění: Páchání provinění, krádeže, zneužívání návykových látek, agresivita, sebepoškozování.

Osobní anamnéza: V roce 2001 byla Gábina soudem svěřena po rozvodu rodičů matce. V červnu 2012 bylo nařízeno předběžné opatření a dívka byla umístěna do dětského diagnostického ústavu. V červenci 2012 byla umístěna do dětského domova, důvodem bylo týrání ze strany matky. V dětském domově nastoupila Gábina do 8. třídy základní školy, kde měla problémy se zvládnutím učiva, a proto dětský domov zajistil spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou. V 9. ročníku se objevily výchovné problémy (krádeže peněz ve škole). Nástupem do učiliště (kuchař-číšník) se rozvinuly výchovné problémy (hrubost, konflikty, vulgarita, fyzická agresivita, krádeže v obchodech, nerespektování autorit). V srpnu 2015 byla proto Gábina opět umístěna

do diagnostického ústavu a v únoru 2016 nastoupila do 2. ročníku oboru Kuchař-číšník ve výchovném ústavu v Počátkách. Matka o Gábinu zájem neprojevuje, k jedinému kontaktu došlo v březnu 2015, kdy Gábina matku sama kontaktovala písemně a matka dceru navštívila. Nikdo jiný z rodiny nemá o Gábinu pro její závadné chování zájem.

Povahové vlastnosti: Osobnost Gábiny je nevyhraněná, s potřebou soukromí, s naznačenou tendencí k opozici. Má osvojeny manipulativní vzorce chování, kterými dosahuje drobných zisků. Má vyvážené sebehodnocení, je opatrná, nedůvěřivá. Emočně stabilní přiměřené svému věku, se sklonem k občasným rozladám. Potlačuje své emoce, bývá až střízlivě vážná. Motivačně volní složka dívky je na dobré úrovni, občas potřebuje povzbuzení, aby ze strachu před selháním, některé úkoly předem nevzdávala. Svě povinnosti dokáže plnit, je schopna systematicky pracovat a podat dobrý výkon. Nerada o sobě hovoří, chrání si své soukromí. Autoritu a nastavená pravidla plně respektuje. Je citlivá na pozornost a zájem dospělých. Má potřebu bezpečí a bezvýhradného přijetí.

Zdravotní stav: Gábina je zdravá, ale je uživatelkou marihuany. K abusu dochází vždy v souvislosti s porušením pravidel výchovného zařízení a možnost opatřit a užít marihuanu je také jedním z jejích základních motivů k rizikovému chování. I když jiné návykové látky neguje, ohrožení v tomto smyslu nelze do budoucna vyloučit.

Zájmy: Zájmy a koníčky odmítá, necítí se dobře ve společnosti dalších lidí. Nejraději poslouchá hudbu. U žádné aktivity dlouho nevydrží.

Školní prospěch: Dívka je intelektově v pásmu průměru. Pracuje pomaleji a pečlivě, pokud něčemu nerozumí, zeptá se. Záleží jí na kvalitě odvedené práce. Patří mezi slabě podprůměrné žákyně. Občas nejeví o vzdělání zájem, někdy si jde školu jen odsedět. Často nenosí školní pomůcky

Průběh pobytu ve výchovném ústavu v Počátkách: Na nové prostředí se adaptovala pomaleji, ale zvykla si. Několikrát ze zařízení utekla. Na útěku hojně užívala

návykové látky a alkohol. Ve 3. ročníku dosáhla zletilosti a podepsala souhlas s dobrovolným pobytem do doby vyučení.

Rozhovor s Gábinou

- Jaké rizikové chování vedlo k tvému umístění do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Dostala jsem se sem kvůli marihuaně, že jsem užívala lehké drogy. Měla jsem problémy s mámou, neshody, psychické týrání. Nechodila jsem do školy, protože jsem musela hlídat svého mladšího sourozence, takže jsem měla hodně zameškáno.

- Jak hodnotíš svůj pobyt ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky?

Tady je to dobrý, jsem už dospělá, zvykla jsem si.

- Jak vnímáš svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Tak každopádně v červnu odcházím, vyučím se. Půjdu do Prahy za nejlepší kamarádkou, která si našla byt, a já budu u ní. A práci si budu hledat nejspíš v nějaký fabrice, protože kuchař číšník mě asi bavít nebude.

Celý přepis rozhovoru viz Příloha č. 2 – rozhovor s Gábinou.

7. 3. Kazuistika a rozhovor č. 3

Kazuistika

Kateřina: Věk 18 let, do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky přijata v srpnu 2012, od září 2012 začala navštěvovat 8. třídu základní školy.

Důvod umístění: Alkohol, útěky z domova, zneužívání návykových látek (marihuana), nerespektuje matku.

Osobní anamnéza: Kateřina se narodila v řádném termínu. Poporodní adaptace bez potíží. V dětství prodělala opakované respirační infekce. Manželství rodičů bylo v roce 1999 rozvedeno. Otec byl zbaven rodičovských práv, neboť o dceru nejevil zájem, ani se nepodílel na její výchově či materiálním zabezpečení. Matka se po několika předchozích vtazích se v roce 2011 znovu provdala. V termínu říjen až prosinec 2011 byla Kateřina hospitalizovaná v psychiatrické léčebně pro poruchy chování a specifické vývojové poruchy učení. Před nástupem do dětského diagnostického ústavu navštěvovala 7. třídu základní školy v místě bydliště. Podle zprávy třídního učitele Kateřina ve škole soustavně porušovala školní řád a neplnila si školní povinnosti. Za neplnění školních povinností a drzé chování k vyučujícím obdržela důtku třídního učitele. Spolupráce s matkou byla na dobré úrovni.

Kateřina je v evidenci OSPOD od počátku roku 2012 v souvislosti s hospitalizací dívky v psychiatrické léčebně. V dubnu 2012 bylo vydáno předběžné opatření. Důvodem bylo časté toulání a nerespektování autorit. Kateřina se stýkala se závadovou partou, kde se kouřila marihuana a požíval alkohol. Někteří ze starších kamarádů mají za sebou kriminální minulost. Kateřina se přiznala k užívání drog a několikrát byla i opilá. Ve škole měla neomluvenou absenci. Matka byla s výchovou dcery bezradná, situace s chováním dcery se pro ni stala neúnosnou a sama požádala o umístění Kateřiny do dětského diagnostického ústavu, kam nastoupila v dubnu 2012 a během pobytu byla Kateřině nařízena ústavní výchova.

Povahové vlastnosti: Kateřina je temperamentní, citlivá osobnost průměrného intelektu. Zdůrazněná je její potřeba sebeprosazení, tendence dominovat a nerespektovat omezení a pravidla, to vše v kontextu vnitřních zmatků a nejistoty, což může vést k problematickému chování. Je náročná na pozornost, až přecitlivělá na nesouhlas okolí, labilní. Má dynamické, složité prožívání. Nevyzná se v sobě, je nejistá. Má nízkou míru racionální kontroly. Má slabě zakotvené normy a snížený respekt vůči obecným závazkům a pravidlům s tendencí pravidla nerespektovat, bouřit se,

rozhodovat se po svém bez ohledu na ostatní a na důsledky. V obraně má tendence k popírání a disociaci.

Zdravotní stav: Bez zdravotních problémů. Otevřeně mluví o užívání alkoholu, cigaret, THC i jiných návykových látek. Odmítavě se pouze staví k intravenózní aplikaci drog.

Zájmy: Kateřina ráda poslouchá hudbu, zajímá se o tanec, ráda čte, a pokud by měla možnost, nejraději by seděla u počítače a chatovala s kamarády.

Školní prospěch: Český jazyk, stejně jako ostatní předměty, Kateřinu dle jejích slov nebaví. Nedostatky v tomto předmětu jsou poměrně značné, dosahuje slabě průměrných výsledků, nemá zvládnuté jeho základy. V matematice dosahuje Kateřina o něco lepších výsledků než v českém jazyce, nedá se však říci, že by měla zažitou a zvládnutu látku z předchozích ročníků. Když má náladu, bývá při hodinách poměrně aktivní, stále chce řešit příklady.

V ostatních předmětech je situace obdobná, nebaví jí téměř žádný předmět, celkem pěkně však kreslí. Pokud byla dobře naladěná, pracovala s poměrně značnou aktivitou, hlásila se, chtěla pracovat u tabule. Ovšem škola není pro ni tím nejdůležitějším, ale zadané úkoly plní, ovšem bez většího zájmu o správné řešení, pochopení. Jednou by prý ráda podnikala, byla barmankou. Při pracovních činnostech nepatří mezi neaktivnější, kontrola je nutná. Pochvala, uznání i sladkost jí potěší, přestože se tváří lhostejně.

Průběh pobytu ve výchovném ústavu v Počátkách: Dosud strávila Kateřina ve výchovném ústavu v Počátkách téměř pět let. Za tu dobu je u ní znát velký posun v osobnostním vývoji. O útěk ze zařízení se pokusila jen jednou v 8. třídě základní školy, kdy utekla se spolužačkou. Za několik málo dní se sama nahlásila na polici z místa trvalého bydliště.

Po ukončení základní školy byla Kateřině umožněna dlouhodobá dovolenka. Nastoupila na učiliště mimo místo trvalého bydliště, proto bydlela na internátě. Po několika málo týdnech ale selhala, nedodržovala stanovená pravidla na internátě, vracela se z vycházek pod vlivem alkoholu. Z tohoto důvodu jí byla dlouhodobá dovolenka ukončena a Kateřina se měla vrátit zpět do výchovného ústavu. Zpátky se jí však nechtělo a byla opět vedena na útěku. Po dalším týdnu se sama nahlásila a vrátila se zpět domů a následně do ústavu.

V ústavu nastoupila do 1. ročníku studijního oboru Kuchař-číšník. Počáteční problémy s novým učivem brzy překonala, i když nepatřila mezi nejlepší žákyně a nyní (únor 2017) se řádně začíná připravovat na závěrečné zkoušky.

Rozhovor s Kateřinou

- Jaké rizikové chování vedlo k tvému umístění do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Povídá se mi o tom těžce, ale skončila jsem v ústavu hlavně proto, že si máma našla přítele a naše vztahy už nebyly takový jako předtím.

- Jak hodnotíš svůj pobyt ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky?

Byla jsem tady dvakrát na útěku ještě v základní škole, druhý v prváku. Jeden útěk trval asi týden, potom sem se vrátila domů za mámou, tam jsem brečela, nezvládla jsem být jako útěkářka venku. Jak jsem pak tady byla, pokračovala jsem dál. A potom po druhý jsem utekla, když jsem měla nastoupit na školu mimo ústav, tam jsem nastoupila, potom jsme kolektivně všichni prváci šli na drink, který se zvrtil, na intru jsem pak nadýchala. Mohla jsem ještě na tý škole zůstat, ale mámy manžel nechtěl a poslal mě zpátky do ústavu. Já jsem řekla, že tady nechci být na škole a utekla jsem, ten útěk mi vydržel dva dny a potom jsem se šla nahlásit na policii, že na to nemám. Teď jsem hlavně ráda, že se můžu vyučit.

- Jak vnímáš svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Mé plány do budoucna, chtěla bych si najít práci, ale určitě ne v oboru, tuhle práci dělat nechci, nemám ráda práci na baru, v hospodě, kde můžu přijít do styku s opilým člověkem, který je na mě vulgární, a to já nemám ráda. Mám hodně známostí, nevím, co chci jednou dělat, ale určitě mi díky známým nebude dělat problém najít si dobrý uplatnění za dobré peníze. Mám v plánu se přestěhovat do Prahy a tam možná nastoupím na soukromou školu cestovní ruch a budu tam chodit dálkově a pracovat, chci si udělat maturitu.

Celý přepis rozhovoru viz Příloha č. 3 – rozhovor s Kateřinou.

7. 4. Kazuistika a rozhovor č. 4

Kazuistika

Blanka: Věk 17 let, do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky přijata v dubnu 2015.

Důvod umístění: Nerespektování autority, krádeže, toulky, experimenty s návykovými látkami.

Osobní anamnéza: Od roku 2010 je v pěstounské péči u tety. V květnu 2014 umístěna na základě předběžného opatření do dětského diagnostického ústavu, kde jí byly umožněny trávit dovolenky u tety, ale Blanka selhala a byla vedena na útěku. V září 2014 byla Blance nařízena ústavní výchova. Od listopadu 2014 docházela do učebního oboru kadeřnice, kam denně dojížděla. Do školy denně dojížděla a přes pozdější zahájení studia v pololetí stačila veškeré učivo doplnit a zvládnout. Ve škole prospívala, obor jí bavil, v zařízení neměla větší výchovné problémy. Víkendové pobyty opět trávila u tety a bylo vše v pořádku. Delší dovolenkový pobyt během Vánoc byl však ukončen dříve ze strany tety, neboť se v rodině ztratily peníze a Blanka se nevrátila domů. V lednu 2015

se opět dopustila útěku z výchovného zařízení. V ten den odešla do školy se svým kadeřnickým kufříkem, který na útěku prodala. Na útěku byla zadržena hlídkou policie o měsíc později. Vzhledem k tomu, že diagnostický ústav odmítl Blance pořídit nový kufřík, nemohla už Blanka chodit do civilního učiliště. Proto bylo Blance navrženo přemístění do zařízení v Počátkách, kde ihned nastoupila do 1. ročníku učebního oboru Kuchař-číšník.

Povahové vlastnosti: Blanka je ctižádostivá, inteligentní, motivovaná ke studiu, rychle se učí, ale má slabou vůli. Je snadno ovlivnitelná, tíhne k silnějším osobnostem, extrovertní, společenská, aktivní. Projevují se u ní občasné impulzivní reakce ve vypjatých situacích. Autoritu dospělých respektuje, ale za zády dochází k drobným podvodům. Inklinuje k problémovým jedincům. Je komunikativní, přátelská. Objevují se u ní tendence k útěkům, které jsou plánované, nedělá nečekaná rozhodnutí. Prezентuje se ráda v dobrém světle. Vyžaduje podporu a ocenění dospělých. Matka trpí psychiatrickým onemocněním.

Zdravotní stav: Dobrý, alergie na pyl a prach, kuřačka, experiment s THC.

Zájmy: zpěv, četba, psaní, kreslení, nemá ráda sport.

Školní prospěch: Dobré intelektové a studijní předpoklady, patří mezi lepší žáky. Má předpoklady udělat si maturitu.

Průběh pobytu ve výchovném ústavu v Počátkách: I přes pozdější nástup do 1. ročníku zvládla Blanka úspěšně tento ročník dokončit. Ve druhém ročníku jí byla umožněna víkendová dovolenka u teta, ale selhala a byla vedena na útěku. Po návratu z útěku se opět zapojila do práce ve škole i na skupině. Během letních prázdnin roku 2016, které mohla opět trávit u tety, si našla přítele, se kterým otěhotněla. Termín porodu má stanovený na květen 2017.

Rozhovor s Blankou

- Jaké rizikové chování vedlo k tvému umístění do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Dřív jsem utíkala z domu, brala jsem drogy, pila jsem hodně a kradla jsem.

- Jak hodnotíš svůj pobyt ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky?

Vidím to tak, že jsem se tady tak nějak zhoršila v určitých věcech, hlavně ze začátku. Hlavně v drogách, holky tady dost často mluvily o tom, jak si píchají, tak jsem to strašně chtěla zkusit, tak jsem si píchala asi pět měsíců. Chodila jsem hodně na útěky, protože doma mě vlastně nikdo nechtěl. Až po nějaké době, až na Vánoce vlastně, ale při tom sem to podělala. Ale vlastně jsem si minulý rok našla přítele, se kterým držím vztah doted', čekáme spolu dceru, rodit budu v květnu. Ale v podstatě mi to tady pomohlo v tom, že už nejsem taková, jako jsem byla dřív. Nevyžaduju už hned, aby bylo všechno po mém, začínám se dokonce zamýšlet už sama nad sebou, což mi dřív dělalo hrozný problém, dospěla jsem, zrozuměla.

- Jak vnímáš svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Plánuju, že si tady ještě dodělám tu školu, že bych přijela na zkoušky, pak že bych vlastně bydlela s přítelem. Co se týče bydlení, budeme vlastně bydlet s jeho maminkou, tam už mám vlastně všechny potřebný věci pro malou a tak, budeme žít šťastně.

Celý přepis rozhovoru viz Příloha č. 4 – rozhovor s Blankou.

7. 5. Rozhovor s třídní učitelkou

- Jaké rizikové chování vedlo k umístění dívek do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Většina dívek, které přicházejí do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky, byly umístěny z důvodu záškoláctví, kterému ve většině případů předchází nerespektování autorit a následují útěky. Dalším důvodem umístění často bývá zneužívání návykových látek, krádeže a agresivita.

- Jak dívky hodnotí svůj pobyt ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky?

Každá změna v životě dívek je pro ně stresující, bývá tomu tak i při příchodu na naši školu. Studijní obor kuchař-číšník je pro ně nový. Mnohé nemají zažité základní znalosti všeobecného vzdělání ze základní školy a například při výuce jazyků je třeba s nimi začít výuku od samého začátku, aby si základy učiva znovu zažily, obnovily. Odborné předměty jsou pro ně záživnější. Mnohé znalosti ze školy následně využijí i v rámci odborného výcviku buď v ústavní kuchyni, nebo na provozech mimo naše zařízení. Pokud se dívka dostane až do 3. ročníku, je pro ni velkou motivací získat výuční list. Každá dívka se postupně připravuje na zkoušky, je průběžně přezkušována a z naší strany motivovaná, aby se řádně vyučila. Bohužel se někdy stává, že dívka z našeho zařízení odejde těsně před vyučením, neboť je už dospělá, a ztrácí tak možnost, aby se u nás vyučila v pozdější době.

- Jak dívky vnímají svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Každá dívka, která brzy dosáhne dospělosti, se v první řadě těší, že z našeho zařízení odejde, postaví se na vlastní nohy a bude si žít vlastní život, bez zasahování jakékoliv instituce. V tomto období je s každou dívkou veden pohovor a dívka je motivována k tomu, aby se řádně vyučila. Většina z nich tak podepíše smlouvu

o dobrovolném pobytu do doby vyučení. Pokud se ale dívka rozhodne, že naše zařízení opustí, řešíme její budoucnost společně s její sociální pracovnící, pomáháme zajistit bydlení, radíme, na jaký úřad je nutné se dostavit, motivujeme žákyni k hledání si vhodného zaměstnání.

7. 6. Rozhovor se skupinovým vychovatelem

- Jaké rizikové chování vedlo k umístění dívek do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Dívky do našeho zařízení přicházejí z několika příčin. Nikdy to není jen jeden důvod, jedna forma rizikového chování. Hlavním důvodem většinou bývá nerespektování autorit, zpravidla matky, následuje záškoláctví, útěky. Pokud se dívka dostane do kontaktu se závadovou partou, může začít zneužívat návykové látky, pak se mnohdy přidávají krádeže.

- Jak dívky hodnotí svůj pobyt ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky?

Na začátku je nutné říci, že si žádná dívka nevolila pobyt v ústavním zařízení dobrovolně. Z toho důvodu se setkávám s typickými reakcemi na umístění do našeho zařízení. Na začátku pobytu bývají dívky hodně zamklé, nejisté, rozhlížejí se. Výhodou pro ně je, pokud u nás již nějakou dívku znají z pobytu v předchozím zařízení. Každá dívka se tak postupně začleňuje do práce skupiny, seznamuje se s ostatními dívkami, zaměstnanci. Z naší strany se jí tady snažíme pobyt co nejvíce ulehčit.

Pokud se dívka seznámí s dívkou, která má již více zkušeností, například s drogami, útěky, stává se často, že se jí nová dívka chce vyrovnat a z našeho zařízení začne utíkat. Snažíme se takovými negativním jevům předcházet. S dívkou se jedná individuálně, spolupracuje s námi psycholog, sociální pracovníce a v neposlední řadě též rodiče dívek. Velkou motivací pro ně často bývá možnost jet domů na dovolenku,

popřípadě vidina zrušení ústavní výchovy za dobré chování, nebo možnost dlouhodobé dovolenky.

- Jak dívky vnímají svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky?

Z našeho zařízení odcházejí dívky buď v době zletilosti, po vyučení, nebo pokud jim je zrušena ústavní výchova na základě soudního rozhodnutí. První, co je v této době zajímavá je otázka bydlení. Pokud má dívka rodinu, ke které se může vrátit, má tak otázku bydlení vyřešenou a zbývá jí najít si zaměstnání. Pokud ale dívka nikoho nemá, řešíme spolu s dalšími zaměstnanci například umístění v domě na půl cesty. Vždy se snažíme, aby dívka měla od nás kam jít a neskončila na ulici. Problém však nastane, pokud dívka z našeho zařízení uteče, pak není v našich silách pro ni cokoli dělat.

Často se stává, že se dívka do našeho zařízení přijede po letech podívat, zavzpomínat na staré časy, popovídat si s bývalým vychovatelem. Představí svoji rodinu, řekne, jakou má práci. Tyto dívky hodnotí svůj pobyt v zařízení pozitivně, je to pro ně dobrá zkušenost a snaží se tak být svým dětem lepší matkou, aby jejich dítě nedopadlo, tak jako ona.

7. 7. Doplnující informace

Šárka

Během jarních prázdnin si v místě bydliště našla brigádu. Byl jí proto umožněn individuální vzdělávací plán. Šárka se tak mohla již nastěhovat do bytu ke svému příteli. Do výchovného ústavu dojížděla pravidelně na přezkoušení. V první polovině června 2017 úspěšně složila závěrečné zkoušky a dle jejích slov nastoupila další den do zaměstnání.

Gábina

Jako dívka na dobrovolném pobytu ve výchovném ústavu měla již více volnosti a nebyla vázána přísnými pravidly. V březnu 2017 odešla na volnou vycházku, ze které se nevrátila. Po týdnu byla ze školy podmíněčně vyloučena. Dle zpráv od ostatních děvčat pobývala v Praze. Zpět do ústavu se vrátila krátce před závěrečnými zkouškami bez zájmu o vyučení. Vyzvedla si pouze své osobní věci a doklady a odjela pravděpodobně opět do Prahy.

Kateřina

Kateřina jako jediná z 3. ročníku zůstala ve škole po celou dobu studia. Víkendy trávila většinou v Praze na různých brigádách. Ve škole se průběžně připravovala na závěrečné zkoušky, které v první polovině června 2017 úspěšně složila

Blanka

Krátce po našem rozhovoru byla převezena do výchovného ústavu pro matky a děti. Byl jí sestaven individuální vzdělávací plán a učitelé za ní dojížděli, aby mohla být přezkoušena a mohla tak řádně přistoupit k závěrečným zkouškám. V květnu porodila zdravou dceru a v první polovině června 2017 úspěšně složila závěrečné zkoušky.

8. Shrnutí výsledků a diskuse

Prvním cílem mé práce bylo zjistit, jaké rizikové chování vedlo k umístění dívek do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky.

Žádná dívka ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou v Počátkách zde není umístěna z důvodu jedné formy rizikového chování. Formy rizikového chování, které jsou příčinou pro umístění dívky do výchovného ústavu je několik. Dá se tedy říci, že důvod umístění dívek do této instituce je multifaktoriální.

Na prvním místě z důvodů pro umístění dívek do výchovného ústavu je nerespektování autorit, zpravidla matky. Následuje záškoláctví a útěky, na které navazují toulky. Dalším důvodem pro umístění je zneužívání návykových látek a s tím související lhaní a domácí krádeže. Nemalou roli pro důvod k umístění dívek do výchovného ústavu hraje také kontakt se závadovou partou. Menší skupinu umístěných dívek tvoří ty, které jsou agresivní nebo se sebepoškozuje.

Druhým cílem mé práce bylo zjistit, jak vnímají dívky svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky.

Všechny dívky, se kterými jsem vedla rozhovor, uvádějí na prvním místě důležitost se vyučit v učebním oboru Kuchař-číšník. Dívky si také uvědomují, že odchod z výchovného ústavu do civilního života nebude jednoduchý:

„Budu vyučená a budu jako normální člověk, to je důležité. Jen si musím sehnat brzo práci, aby bylo na nájem.“ (Šárka)

„V červnu odcházím, vyučím se.“ (Gábina)

„Teď jsem hlavně ráda, že se můžu vyučit. Nevěřím si, bojím se, ale snad to dám.“
(Kateřina)

„Plánuju, že si tady ještě dodělám tu školu, že bych přijela na zkoušky.“ (Blanka)

Pokud se dívkám podaří najít si vhodné bydlení a práci, vidí svoji budoucnost jako dobrou. Dívky si v této oblasti věří a doufají, že po odchodu z výchovného ústavu budou vést normální život a vyhnou se dalšímu rizikovému chování, které by je mohlo dovést k umístění do horší instituce, než je výchovný ústav. V závěru proto vybírám výroky, které charakterizují jejich odhodlání i dávají naději na budoucí pozitivní vývoj jejich života:

„Budu mít práci, mám přítele, budu mít kde bydlet, časem možná budeme mít rodinu, budu žít normálně, klasický život, jako normální člověk.“ (Šárka)

„Mám v plánu se přestěhovat do Prahy a tam možná nastoupím na soukromou školu cestovní ruch a budu tam chodit dálkově a pracovat, chci si udělat maturitu.“ (Kateřina)

„Útěky, krádeže, alkohol už je minulost, už se mě to netýká.“ (Blanka)

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké rizikové chování vedlo k umístění dívek do Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky. Dalším cílem bylo zjistit, jak vnímají dívky svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky.

Teoretická část práce sleduje psychosociální rozvoj člověka v období adolescence. Uvádí základní charakteristiku jednotlivých forem rizikového chování a podává informace o Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky.

V praktické části bakalářské práce jsem použila kvalitativní výzkum. Využila jsem techniku rozhovoru. Rozhovory byly vedeny s dívkami, umístěných ve Výchovném ústavu a dětském domově se školou Počátky, s třídní učitelkou a skupinovým vychovatelem dívek. Dále jsem uvedla kazuistiky dívek umístěných ve výchovném ústavu.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že důvody pro umístění dívek do výchovného ústavu jsou multifaktoriální a nedá se tedy hovořit pouze o jedné formě rizikového chování, která dívky do výchovného ústavu přivedla.

Dále z výsledků výzkumu vyplynulo, že svoji budoucnost po odchodu z Výchovného ústavu a dětského domova se školou Počátky, vnímají dívky dobře. Mají především zájem vyučit se v oboru Kuchař-číšník a pokud se jim následně podaří najít vhodné bydlení a práci, mají tak velkou šanci vést normální život bez předchozí stigmatizace výchovným zařízením.

Seznam použitých zdrojů

- Dunovský, J. (1999). *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada.
- Hendl, J. (2012). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Kabíček, P., Csémy, L., & Hamanová, J. (2014). *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton.
- Kyriacou, Ch. (2005). *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (1998). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Martínek, Z. (2009). *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada.
- Matoušek, O., & Kroftová, A. (2003). *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál.
- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., & Novák, P. (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN.
- MPSV. (2017). *Slovník sociálního zabezpečení*. Dostupné z <http://slovník.mpsv.cz/>
- Nakonečný, M. (2003). *Úvod do psychologie*. Praha: Academia.
- Nesládková, J. (2015). *Školní vzdělávací program pro výchovný ústav Počátky*. Dostupné z <http://www.vupocatky.com/cs/7/dokumenty-8/dokumenty-ke-stazeni.html>
- Nešpor, K. (2007). *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál.
- Novák, T. (2012). *Sebepoškozování: Jen se tak trochu říznout... a hned bude líp?* Dostupné z <https://www.vitalia.cz/clanky/sebeposkozovani-jen-se-tak-trochu-riznout/>
- Novotná, M., & Kremlíčková, M. (1997). *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele: (setkání speciálněpedagogická, sociálněpedagogická a pedagogickodiagnostická)*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství.

- Olecká, I., & Ivanová, K. (2010). *Případová studie jako výzkumná metoda ve vědách o člověku*. Dostupné z <http://emi.mvso.cz/EMI/2010-02/10%20Olecka/Olecka.pdf>
- Pipeková, J. (Ed.). (2006). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido.
- PRESL, J. (1994). *Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: Maxdorf.
- Slowík, J. (2007). *Speciální pedagogika*. Praha: Grada.
- Vágnerová, M. (1999). *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál.
- Veselá, J. (1999). *Sociologický výzkum a jeho techniky*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Vítková, M. (Ed.). (2004). *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. Brno: Paido.
- VÚDDŠ Počátky. (2016). *Výroční zpráva, školní rok 2015/2016*. Dostupné z <http://www.vupocatky.com/cs/7/dokumenty-8/dokumenty-ke-stazeni.html>
- Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109#cast1>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – rozhovor se Šárkou

Příloha č. 2 – rozhovor s Gábinou

Příloha č. 3 – rozhovor s Kateřinou

Příloha č. 4 – rozhovor s Blankou

Příloha č. 1

Rozhovor se Šárkou

Proč jsi ve výchovném ústavu?

- *Protože mě sem dali z jiného ústavu, kam mě dali z dalšího ústavu.*

Jaké chování, co jsi dělala špatně, že jsi skončila ve výchovném ústavu?

- *Porušovala jsem zákon, utíkala jsem z domova, nechodila jsem do školy, nebyla jsem hodná.*

Jak jsi porušovala zákon?

- *Vykradli jsme s partou trafikou, pili jsme alkohol, kouřili cigarety, brali jsme drogy.*

Kolik ti bylo let, když jsi skončila v ústavu?

- *14 let*

K nám jsi přišla v kolika letech?

- *Krátce před 16. narozeninami.*

Jak hodnotíš svůj pobyt tady v ústavu?

- *Ten pobyt tady mě změnil.*

Jak tě změnil?

- *No všechny ty holky, utíkaly jsme, šukaly za fety. Ale změnila jsem se a stala jsem se jinou, holky mě nenávidí, což mi nevadí, ale prostě nový člověk.*

Proč si myslíš, že jsi nenáviděná?

- *Protože si stojím za svým názorem a nehraju na všechny strany, nebavím se s takovými lidmi. Nemám potřebu se s nimi bavit.*

Měla jsi tady nějaké útěky?

- *Ne, neměla.*

Měla jsi tady nějaké jiné rizikové chování?

- *Jo, tak třeba s drogami mám problém pořád.*

Drogy jsi užívala tady nebo na dovolenkách?

- *No všude možně, tady, na dovolenkách, na vycházkách.*

Pobyt v ústavu ti tomuhle nezabránil

- *Ne, nezabránil.*

Za chvílku končí školní rok a ty se vyučíš, těšíš se na vyučení?

- *Jasně, hlavně, že vypadnu tady odtud, vypadnu od rodičů, protože mi lezou na nervy a půjdu si za svým.*

Věříš si, že zkoušky uděláš?

- *Viděla jsem i větší dementy, takže já si věřím, že jo.*

Jak vnímáš svoji budoucnost, co s tebou bude dál po odchodu z ústavu?

- *Budu vyučená a budu jako normální člověk, to je důležité. Budu mít práci, mám přítele, budu mít kde bydlet, časem možná budeme mít rodinu, budu žít normálně, klasický život, jako normální člověk.*

Co si představuješ pod pojmem normální člověk?

- *To jsou lidi, kteří už někde jsou, chodí do práce, aby se vydělali peníze, mohli zaplatit bydlení, mohli zajistit rodinu a takový koloběh.*

Jakou si myslíš, že si najdeš práci?

- *Myslím si, že to nebude jednoduché, možná se dostanu na nějakého obchodního manažera.*

Takže zůstaneš v potravinářství?

- *Ne, nechci zůstat stát dvanáct hodin na nohou.*

Popiš mi svůj život před tím, než jsi skončila v ústavu

- *Nebylo to nejlepší. Mámin přítel nás mlátil, táta na nás sral, máma se snažila, bylo to podnětem, že jsem skončila v ústavu.*

Nemyslíš si, že byla chyba jenom v tobě?

- *Ne, ta chyba byla i na straně úřadu, kteří to neřešili a smetli to pod stůl. Chyba byla na všech stranách.*

Rodiče jsou rozvedení?

- *Jo, jsou.*

Myslíš si, že i toto bylo jedním z důvodů, že to začalo?

- Hlavním důvodem bylo, že táta chlastal a sral na nás. Máma celý život všechno platila sama, takže ...

Celkově hodnotíš pobyt v ústavech, pomohl ti ten pobyt tady k něčemu?

- Tak určitě, hlavně mám výučák zadarmo. Jinak mi to tady nebylo dvakrát příjemný. Pro mě mi to tady ulehčilo práci mě i mámě, jednak po finanční stránce, že tu školu máma nemusela platit. Je to takový, že máma má o zodpovědnost míň. Já nejsem tolik času doma, takže se to dá lépe zvládnout. Celkově to hodnotím, jo, pro mě to je dobrá zkušenost. Na jednu stranu jsem ráda.

Jak máš vyřešenou otázku bydlení po odchodu z ústavu?

- Budu bydlet s přítelem, nechci být doma, ale musím si sehnat brzo práci, aby bylo na nájem.

Jak přítel zvládá tvůj pobyt tady?

- Máme klid.

Co si myslíš, jak to bude, až spolu budete každý den?

- Budeme si na sebe zvykat, chodit do práce, bude to v pohodě.

Myslíš si, že budeš stále brát drogy?

- Ne, nemám důvod pokračovat.

Kdo dal podnět k tomu, že jsi skončila v ústavu?

- Podnět podala škola z důvodu vysokých absencí, podala návrh na sociálku a kurátorka podala podnět k soudu k ústavní výchově a soud rozhodl za mé přítomnosti s tím, že budu mít ústavní výchovu na neurčito, takže do osmnácti.

Děkuji za rozhovor

Příloha č. 2

Rozhovor s Gábinou

Jaký byl tvůj život před tím, než jsi skončila v ústavu, co jsi dělala a proč jsi tady skončila

- *Předtím, než jsem byla tady v tomto ústavu, tak jsem byla v jiném zařízení.*

Tam jsi se dostala proč?

- *Tam jsem se dostala kvůli marihuaně, že jsem užívala lehké drogy.*

Co tě k tomu vedlo?

- *Rodinné důvody.*

Jaké?

- *Měla jsem problémy s mámou, neshody, psychické týrání.*

Máma žije sama?

- *S přítelem.*

Jak tě psychicky máma týrala?

- *Nadávala mi, že jsem k ničemu, že jsem se neměla narodit, takové věci, to mě skolilo.*

Kolik ti bylo, když jsi začala s marihuanou?

- *13 let*

Co škola?

- *Do školy jsem nechodila, protože jsem musela hlídat svého mladšího sourozence, takže jsem měla hodně zameškáno.*

To jsi měla omluvené?

- *Ne, měla jsem neomluveno.*

Kdo dal podnět k tomu, že jsi skončila v ústavu?

- *Já jsem si jednou zašla za paní sociální pracovnící, zaťukala jsem tam, představila jsem se, řekla jsem jaký mám problém, v kanceláři jsme to probraly. Pak namátkově přišla k mámě na kontrolu domů, tak to hned bylo vzrůšo, tam přítele, ten utíkal z okna, tak jsem si sbalila tašky a šla jsem.*

Jak to bylo dál?

- Jela jsem do diagnostáku, kde jsem byla tři měsíce, pak jsem šla do dětského domova, kde jsem byla čtyři roky, pak jsem začala užívat tvrdší drogy.

Co tě k tomu vedlo?

- Špatná parta, prostě tak.

Co se dělo dál?

- Pak jsem z dětského domova jela do diagnostáku, kde jsem byl půl roku, ale tam jsem to nezvládala a začala utíkat no a potom jsem skončila tady.

Tady jsi jak dlouho?

- Bude to rok.

Jak hodnotíš pobyt tady?

- Tady je to dobrý, jsem už dospělá, zvykla jsem si.

Měla jsi tady problémy s útekem?

- No, měla jsem, asi tři větší útky a dva menší.

Co tvoje problémy s alkoholem?

- No, když mám možnost, chuť a šanci se něčeho napít, tak se napiju, ale myslím si, že to zvládám.

Jak si představuješ svoji budoucnost?

- Tak každopádně v červnu odcházím, vyučím se.

Co bude dál?

- Půjdu do Prahy za nejlepší kamarádkou, která si našla byt a já budu u ní.

Nějakou práci si budeš hledat?

- Práci si budu hledat nejspíš v nějaký fabrice, protože kuchař číšník mě asi bavít nebude.

Děkuji za rozhovor

Příloha č. 3

Rozhovor s Kateřinou

Jak jsi dlouho v tomto ústavu

- Jsem tu od srpna 2012.

Proč jsi skončila v ústavu

- Povídá se mi o tom těžce, ale skončila jsem v ústavu hlavně proto, že si máma našla přítele a naše vztahy už nebyly takový jako předtím.

Měla jsi ještě nějaké jiné problémy?

- Předtím jsem moc problémů neměla, ale od té doby, co měli svatbu, tak jsem skončila prvně na psychiatrické léčebně a pak v diagnostickém ústavu.

Proč jsi tam skončila?

- Protože většinou vždycky mě tam šoupl on, protože tím, jak jsme spolu nevycházeli jsem utíkala z domu.

Kdo dal návrh k tomu, že jsi skončila v ústavu?

- Sociálka, ale kdo jí to řekl, o tom pořádně do dneška nevím, ale začalo to školou, jak jsem utíkala z domu a bála se, tak jsem pak ani nechodila do školy, byla jsem dlouho pryč, pak škola podala žádost o ústavní výchovu.

Jak celkově hodnotíš pobyt v ústavu, měla jsi nějaké problémy?

- Byla jsem tady dvakrát na útěku ještě v základní škole, druhý v prváku. Jeden útěk trval asi týden, potom sem se vrátila domů za mámou, tam jsem brečela, nezvládla jsem být jako útěkářka venku. Jak jsem pak tady byla, pokračovala jsem dál. A potom po druhý jsem utekla, když jsem měla nastoupit na školu mimo ústav, tam jsem nastoupila, potom jsme kolektivně všichni prváci šli na drink, který se zvrtil, na intru jsem pak nadýchala. Mohla jsem ještě na tý škole zůstat, ale mámy manžel nechtěl a poslal mě zpátky do ústavu. Já jsem řekla, že tady nechci být na škole a utekla jsem, ten útěk mi vydržel dva dny a potom jsem se šla nahlásit na policii, že na to nemám. Teď jsem hlavně ráda, že se můžu vyučit.

Jaký máš pocit z blížících se závěrečných zkoušek?

- *Nevěřím si, bojím se, ale snad to dám, protože nechci zklamat paní ředitelku, mámu, rodinu, učitele, který se mnou snaží, i když málo věci chápu, nejsem tak inteligentní, tak i přesto mi pomáhají a snaží se, abych tu školu prostě zvládla.*

Jaké jsou tvé plány do budoucna?

- *Mé plány do budoucna, chtěla bych si najít práci, ale určitě ne v oboru, tuhle práci dělat nechci, nemám ráda práci na baru, v hospodě, kde můžu přijít do styku s opilým člověkem, který je na mě vulgární, a to já nemám ráda. Mám hodně známostí, nevím, co chci jednou dělat, ale určitě mi díky známým nebude dělat problém najít si dobrý uplatnění za dobré peníze.*

Co budeš dělat těsně po vyučení?

- *Mám v plánu se přestěhovat do Prahy a tam možná nastoupím na soukromou školu cestovní ruch a budu tam chodit dálkově a pracovat, chci si udělat maturitu.*

Jakou práci budeš dělat?

- *Teď jezdím do Prahy na brigády, dělám pokojskou v hotelu, nebo pomáhám ve skladu s oblečením, drogérií, jak kdy, záleží, jaká se mi naskytne příležitost. Takže asi ze začátku budu takhle pracovat a postupně času, až budu mít více zkušeností bych nastoupila asi možná někde jinde.*

Co tvůj kontakt s rodinou?

- *Kontakt s rodinou mám, bohužel moje máma doteď žije s mužem, se kterým nemám dobrý vztah, díky kterému jsem se v podstatě dostala do ústavu, takže tam mám teď věci a čekám až udělám školu, pojedou tam pro věci a odvezou si je do vlastního bytu, který si budu zařizovat v Praze.*

Děkuji za rozhovor

Příloha č. 4

Rozhovor s Blankou

Jak jsi tady dlouho

- *V dubnu by tomu byly dva roky.*

Proč jsi tady skončila, jaké rizikové chování si měla, co tě sem přivedlo?

- *Dřív jsem utíkala z domu, brala jsem drogy, pila jsem hodně a kradla jsem.*

Proč jsi utíkala?

- *Protože mě moje rodina nechápala, žila jsem u mojí tety a prostě jsme spolu neměly tak moc dobrý vztahy*

Jaký byl důvod, že jsi žila u tety?

- *Moje matka je nemocná.*

Jak dlouho jsi byla u tety?

- *5 let*

Teta se k tobě chovala slušně?

- *Ano, ale občas to přeháněla, třeba na mě vzala nůž, když jsem si neustlala postel, to mi přijde jako úplně mimo. Ale když jsem jí nenaštvala tak byla v pohodě.*

Co škola?

- *Ve škole jsem byla jedna z nejlepších, tam jsem chodila, utíkala jsem jen z domova.*

Proč jsi tedy skončila ve výchovném ústavu?

- *Nechodila jsem domů a teta to musela nahlásit na policii no a sociálka, té se to nelíbilo, chtěli mi dát nějaké výchovné opatření, a tak jsem skončila v diagnostáku.*

V diagnostickém ústavu jsi byla jak dlouho?

- *Tam jsem byla čtyři měsíce, pak mě přesunuli do dalšího diagnostáku pro ty starší už, tam jsem byla sedm měsíců a pak mě dali sem. Sem tam měla vlastně rozdělanou školu, kadeřnici, ale prodala jsem kufřík, takže mě dali sem.*

Jak vnímáš pobyt tady?

- *Vidím to tak, že jsem se tady tak nějak zhoršila v určitých věcech, hlavně ze začátku. Hlavně v drogách, holky tady dost často mluvily o tom, jak si píchají, tak jsem to strašně chtěla zkusit, tak jsem si píchala asi pět měsíců.*

Kde sis píchala

- *Chodila jsem hodně na útky, protože doma mě vlastně nikdo nechtěl. Až po nějaké době, až na Vánoce vlastně, ale při tom sem to podělala. Ale vlastně jsem si minulý rok našla přítele, se kterým držím vztah doted', čekáme spolu dceru, rodit budu v květnu.*

Jak plánuješ svoji budoucnost?

- *Plánuju, že si tady ještě dodělám tu školu, že bych přijela na zkoušky, pak že bych vlastně bydlela s přítelem.*

Máte zařízený byt?

- *Co se týče bydlení, budeme vlastně bydlet s jeho maminkou, tam už mám vlastně všechny potřebné věci pro malou a tak, budeme žít šťastně.*

Pak si najdeš nějakou práci?

- *Jo, to určitě.*

Jak celkově hodnotíš pobyt v ústavu?

- *Ale v podstatě mi to tady pomohlo v tom, že už nejsem taková, jako jsem byla dřív. Nevyžaduju už hned, aby bylo všechno po mém, začínám se dokonce zamýšlet už sama nad sebou, což mi dřív dělalo hrozný problém, dospěla jsem, zrozuměla.*

Je něco, co bys na sobě změnila?

- *Asi trpělivost, trénovat trpělivost, jinak mi přijde, že už jsem teď v pohodě. Útky, krádeže, alkohol už je minulost, už se mě to netýká.*

Děkuji za rozhovor